

กว่าจะถึงวันนี้...
ครบรอบ ๒๕ ปี
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
INSTITUTE OF POPULATION AND SOCIAL RESEARCH
มหาวิทยาลัยมหิดล
MABDOL UNIVERSITY

กว่าจะถึงวันนี้...
25 ปี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

กว่าจะถึงวันนี้..

๒๕ ปี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤศจิกายน 2539
จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม
จัดพิมพ์โดย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล
25/25 ต.ศาลายา กิ่ง อ.พุทธมณฑล
จ.นครปฐม 73170
โทรศัพท์ 441-9666, 441-9520
โทรสาร 441-9333
E-mail : directpr@mucc.mahidol.ac.th

Cataloging in Publication Data

มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

กว่าจะถึงวันนี้..๒๕ ปี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม / มหาวิทยาลัยมหิดล

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.-

(มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม เอกสารทางวิชาการ
หมายเลข 205)

ISBN 974-588-528-2

1. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล -หนังสือที่ระลึก I. ชื่อเรื่อง

II. ชื่อชุด

LG 395.M33

ม5ก

2539

สารบัญ

กว่าจะถึงวันนี้...

25 ปี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

คริสต์ทศวรรษแรกของ ส.ว.ป.ส. บันทึกจากผู้อำนวยการคนแรก	7
สี่ผู้อำนวยการ	13
การบริหารคน งาน และเงิน	8
สร้างความรู้	
• การเปลี่ยนแปลงประชากรและการวางแผนครอบครัว	23
• ประชากรและการพัฒนาสุขภาพอนามัย	29
• เพศสัมพันธ์และโรคเอดส์	33
• การย้ายถิ่นและความเป็นเมือง	39
• ประชากรและสิ่งแวดล้อม	47
สร้างคน	
• ประชากรศาสตร์	57
• วิจัยประชากรและสังคม	58
• มานุษยวิทยาประยุกต์	60
• วิจัยประชากร อนามัยเจริญพันธุ์ ผู้ติดเชื้อเอช ไอ วี และโรคเอดส์	62
สร้างสังคม	
• โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร	71
• บริการห้องสมุด	78
• การบริการวิชาการแก่หน่วยงานอื่น	79
รวมร้อยสายสัมพันธ์.....สถาบันฯ 25 ปี.....	81

“ครึ่งศตวรรษแรกของ ส.ว.ป.ส.”

บันทึกจากผู้อำนวยกาสรณสมรส

ผู้เขียนขอใช้คำว่า “ครึ่งศตวรรษแรก” เป็นชื่อของข้อเขียนนี้ เพราะจะมองย้อนไปข้างหลัง 25 ปี และมองไปข้างหน้าอีก 25 ปี เพื่อแสดงให้เห็นว่า เราก็คือคนที่มีวิสัยทัศน์เหมือนกัน

ถ้าหากวันครบรอบ 25 ปีสถาบันฯ จะไม่พ้องกับช่วงที่ผู้เขียนมีโอกาสได้ใช้ภาวธีอากรของราษฎรผ่านกระทรวงการคลังโดยไม่ต้องทำงาน และไม่เกิดความรู้สึกผิดหรือละอายว่าเราทุจริต และเอาไรต์เอาเปรียบสังคมเพราะว่าเงินที่ผู้เขียนจะได้รับตั้งแต่ตุลาคม พ.ศ.2539 คือบำนาญลูกเสือ คงจะเขียนด้วยสำนวนที่ใช้ในการเขียนวัตถุประสงค์ของโครงการขอจัดตั้งสถาบันฯ เช่น เพื่อดำเนินการโครงการศึกษาต่าง ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและประชากร และบทบาทของปัจจัย

เหล่านี้ที่มีต่อการเสนอบริการการดำเนินงานการฝึกอบรมทางการแพทย์และสาธารณสุขโดยมีวัตถุประสงค์ขั้นสุดท้ายที่จะนำเอาข้อประสพและข้อยุติที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาใช้ในการวางแผนพัฒนาและดำเนินการด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องตามหลักเศรษฐกิจ และเพื่อให้บริการการฝึกอบรมในด้านระเบียบวิธีวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ การบริหาร การวิเคราะห์และประเมินผลบริการทางการแพทย์สาธารณสุข และการวางแผนครอบครัวที่ดำเนินการในด้านนี้ และเพื่อดำเนินการศูนย์สารนิเทศผลการวิจัยด้านสังคมและประชากร เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยของสถาบันฯ ส่วนราชการ ตลอดจนองค์กรภาคเอกชน และบุคคลทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยมหิดล รวมทั้งจัดพิมพ์

เอกสารรายงานการวิจัย วารสารทางวิชาการ และจดหมายข่าว เป็นต้น

แต่ในทัศนะของผู้เขียน* ความจำเป็นและความบังเอิญคือกลุ่มปัจจัยที่ทำให้สถาบันฯ นี้ถือกำเนิดมา การไปขอพระราชทานพระนามสมเด็จพระบรมราชชนกมาเป็นชื่อมหาวิทยาลัย แทนชื่อมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ที่ใช้อยู่เดิมนั้นจะต้องเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ มีการเรียนการสอนในสาขาวิชาต่าง ๆ มากพอไม่จำกัดอยู่เฉพาะสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์การแพทย์เท่านั้น และก่อนหน้าที่จะประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2512 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของทศวรรษ 2503-2512 นั้น เป็นทศวรรษที่ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้กำหนดนโยบาย นักบริหาร นักวิชาการ คณาจารย์ทางด้านสังคมศาสตร์ แพทย์ และสาธารณสุข ได้แสดงออกถึงความห่วงใย ในผลกระทบการเปลี่ยนแปลงประชากรที่มีต่อคุณภาพชีวิตของชาวไทยและแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงประชากรเป็นไปในระดับและทิศทางที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในขณะเดียวกันประเทศที่มั่งคั่ง

ทางเศรษฐกิจและโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอภิมหาอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางทหารของค่ายเสรีประชาธิปไตยคงจะได้รับสัญญาณ ที่ว่า “การช่วยบรรดาประเทศที่ยากจนและด้อยพัฒนาแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ก่อนที่จะลุกลามใหญ่โตนั้น คงจะสิ้นเปลืองทรัพยากรน้อยกว่าการต้องส่งกองกำลังทั้งในด้านของตนเอง และขององค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ เข้าไป ห้ามทัพหรือระงับความขัดแย้งระหว่างประเทศ ระหว่างกลุ่มชนต่างเผ่าพันธุ์ ต่างวัฒนธรรมในประเทศหรืออนุทวีปเดียวกัน” ดังนั้น องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ มูลนิธิ องค์การพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษาของประเทศอภิมหาอำนาจของค่ายเสรีประชาธิปไตย จึงได้ตระเวนไปยังบรรดาประเทศที่พัฒนาน้อยกว่าเสนอให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและทางการเงิน เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับประชากร ศูนย์วิจัยประชากรและสังคมได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานแต่มีใช้ส่วนราชการในคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ ณ นครนิวยอร์ก เป็นองค์การที่ให้เงินทุนสนับสนุนโดยมอบให้

* ขอบันทึกเป็นปัจฉิมลิขิต ณ ที่นี้ว่า อาจมาจากข้อมูลที่คุณเขียนได้รับมาไม่ถูกต้อง ความเข้าใจผิดของคุณเขียนเอง ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และ/หรือปัจจัยอื่น ๆ ถ้าหากผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการให้กำเนิดสถาบันฯ นี้ไม่พอใจ ก็ขอภัย

Carolina Population Center of the University of North Carolina at Chapel Hill เป็นองค์การดำเนินงานตามโครงการ (Executing Agency) เพื่อ “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสุขภาพ สังคมศึกษา เศรษฐกิจ และผลที่มีต่อและได้รับจากขนาดครอบครัวที่เป็นผลของอัตราเพิ่มประชากรและสภาพเศรษฐกิจที่เป็นอยู่”

ความช่วยเหลือทางวิชาการและทางการเงินทำให้หน่วยงานที่มีศูนย์วิจัยประชากรสังกัดอยู่มีโอกาสได้พัฒนาบุคลากรของคณะด้วยการได้รับทุนให้ไปศึกษาต่อในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และมีโอกาสได้เข้าร่วมหรือริเริ่มโครงการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชากร เพราะองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐ ประจำประเทศไทยได้ช่วยสนับสนุนเงินทุนการวิจัยแก่ศูนย์ คงจะเป็นเพราะการมองเห็นการณ์ไกล (ภาษาปัจจุบันเรียกว่า มีวิสัยทัศน์) ของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าการเปลี่ยนแปลงประชากรไม่ได้มีผลกระทบต่อ หรือถูกกระทบจากปัจจัยด้านสุขภาพอนามัยอย่างเดียว แต่รวมปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองด้วย บุคลากรของศูนย์ควรประกอบด้วยผู้มีความรู้และประสบการณ์ด้านต่าง ๆ เช่น ประชากรศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และ

อื่น ๆ จึงได้ขอทุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ คัดเลือกนักศึกษาสำเร็จปริญญาตรีเกียรตินิยมในสาขาอื่นที่มีใช่สาขาแพทยศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์สุขภาพไปศึกษาวิชาการด้านสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในระดับปริญญาเอกจำนวน 4 ทุน เป็นเรื่องที่น่ายินดีว่านักศึกษาทั้ง 4 คนนี้ต่างสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำของสหรัฐ และร้อยละห้าสิบของผู้รับทุนยังคงเป็นนักสังคมศาสตร์ด้านประชากรชั้นนำ ไม่ใช่เฉพาะระดับประเทศแต่เป็นระดับโลก

พร้อมกับการลดน้อยลงของเงินทุนสนับสนุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ และอื่น ๆ บุคลากรที่มาช่วยงาน ณ ศูนย์วิจัยประชากรและสังคม อาจมีภารกิจหรือติดราชการอื่น ๆ จนไม่สามารถปลีกเวลามาได้ และก็ไม่สามารถหาบุคลากรมาแทนได้เพราะศูนย์วิจัยไม่มีสถานภาพเป็นส่วนราชการ ในขณะเดียวกันหน่วยงานที่เป็น Executing Agency คงจะเกรงว่าถ้าปล่อยให้ศูนย์วิจัยนี้สิ้นชื่อไปพร้อมกับการสิ้นสุดระยะเวลาของการให้ความช่วยเหลือของมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์คงจะเป็น “ตราบาป” ที่องค์การนั้นจะยอมให้เกิดขึ้นไม่ได้ ประกอบกับความจำเป็นของมหาวิทยาลัยมหิดลที่จะต้องมีความเชี่ยวชาญหรือสถาบันวิจัยที่ดำเนินงานในสาขาวิชาที่ไม่อยู่ในเครือวิทยาศาสตร์การแพทย์ จึงมีความคิดที่จะทำ

เล่ม ๘๘ ตอนที่ ๑๓๖ ราชกิจจานุเบกษา ๗ ธันวาคม ๒๕๑๔

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
เรื่อง การจัดตั้งสถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล

ด้วยสภามหาวิทยาลัยมหิดล ในการประชุมปรึกษา ครั้งที่ ๗/๒๕๑๔ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๑๔ ได้พิจารณาเห็นสมควรให้จัดตั้งสถาบันวิจัยประชากรและสังคมขึ้น และได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ ในการประชุม ครั้งที่ ๒๐/๒๕๑๔ ลงวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๑๔ แล้ว

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘ และ ๙ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๑๔ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงขอประกาศจัดตั้งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยมหิดลเพิ่มเติมจากประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ฉบับลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๔ ดังต่อไปนี้

๑๔. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

จอมพล ถ. กิตติขจร

นายกรัฐมนตรี

ที่มา : ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๘๘ ภาคที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๔ แผนก
กฤษฎีกา กองประกาศิต. สำนักงานราชกิจจานุเบกษา สำนัก
นายกรัฐมนตรี

ศูนย์วิจัยเป็นส่วนราชการมีสถานภาพเท่ากับ คณะวิชาหนึ่งในมหาวิทยาลัยมหิดล และก็ได้ รับการจัดตั้งเป็น “สถาบันวิจัยประชากร และสังคม” ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ส่วนราชการอีกหน่วยหนึ่งที่ได้รับการจัดตั้งขึ้น มาเพื่อให้มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นมหาวิทยาลัย สมบูรณ์แบบมีสาขาวิชาอื่น ๆ ไม่จำกัดอยู่ เฉพาะสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ การแพทย์เท่านั้นคือ “คณะสังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์”

แม้ว่า “สถาบันฯ” จะเกิดมาด้วยความ จำเป็นและความบังเอิญดังได้กล่าวมาแล้ว* แต่ ก็สามารถดำเนินงานได้ โดยในระยะเริ่มแรก อาศัยเงินสนับสนุนบางส่วนจากเงินทุนอุดหนุน ของมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ และการดำเนินงาน โครงการศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนงานวางแผน ครอบครัวโดยได้รับทุนจากองค์การเพื่อการ พัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐฯ

25 ปีที่ผ่านมา จากวันนั้นจนถึงวันนี้ กิจกรรมศึกษาวิจัย การเรียนการสอน การ เผยแพร่ความรู้ข่าวสาร รวมทั้งบุคลากร ไม่ว่า จะเป็นอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นักบริหาร

และเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ได้เติบโตขึ้นทั้งในเชิง คุณภาพและเชิงปริมาณอย่างมากมาย กิจกรรม ทางวิชาการได้รับการยอมรับ และยกย่อง นับถือทั้งในประเทศ และระหว่างประเทศ ด้วยความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และ การอุทิศตนให้แก่งานของบุคลากรทุกระดับ

25 ปีต่อไปนับจากวันนี้ สถาบันฯ ก็คง จะปรับปรุงและพัฒนางาน และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคมไทยเป็นประจักษ์ และแพร่ ขยายไปสู่บุคคล ครอบครัว ชุมชน และ สังคมอื่น ๆ ตามความเหมาะสมทั้งในด้าน โอกาสและกาลเวลาต่อไป □

* ขอบันทึกไว้เป็นปัจฉิมลิขิต ณ ที่นี้ว่า สถาบันฯ ได้รับการจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2514 แต่ได้รับจัดสรรงบประมาณ ดำเนินการเมื่อปีงบประมาณ พ.ศ. 2517 เช่นเดียวกับคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2512 และได้รับจัดสรรงบประมาณดำเนินการเมื่อปีงบประมาณ พ.ศ. 2515

การบริหารงานของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

ตลอดระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมา สถาบัน		ผู้บริหารอีกตำแหน่งหนึ่งซึ่งเปรียบ	
วิจัยประชากรและสังคม มีผู้อำนวยการ		เสมือน “แม่บ้าน” ช่วยจัดการดูแลงาน	
เป็นผู้นำการบริหาร 4 คน คือ บุญเลิศ		ประจำของสถาบันฯ คือเลขานุการสำนักงาน	
เลียวประไพ (2516-2523) ปราโมทย์		ผู้อำนวยการ หรือเลขานุการสถาบันฯ มี	
ประสาทกุล (2523-2531) อภิชาติ		รายนามดังต่อไปนี้	
จำรัสสุทธิรงค์ (2531-2539) เบญจา		สุพรรณ พันธ์วิवास	2514-2517
ยอดดำเนิน-แอ๊ดติ๊กซ์ (2539-ปัจจุบัน)		(รักษาการ)	
นอกจากจะนำการบริหารโดยผู้อำนวยการ-		ชัยยุทธ บุญญานิตย์	2517-2519 และ
การทั้งสี่ท่านแล้ว ยังมีผู้ช่วยงานบริหารใน			2520-2522
ตำแหน่งรองผู้อำนวยการ ตามรายนามดัง		(รักษาการ)	
ต่อไปนี้		ศุภวัฒนา ตันธีระธรรม	2519-2520
สุนทรี สุวิภกิจ	2519-2522	จรรยา เศรษฐบุตร	2522-2524
อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์	2527-2531	(รักษาการ)	
ชาย โพธิ์สิตา	2533-2535	อรพรรณ หันจางสิทธิ์	2524-ปัจจุบัน
กฤตยา อาชวนิจกุล	2534-2535		
วาทินี บุญชะลิกษ์	2535-2539		
วรชัย ทองไทย	2534-ปัจจุบัน		
จรรยา เศรษฐบุตร	2535-ปัจจุบัน		

นโยบายประชากร 25 ปี วางแผนครอบครัว

11-12 กรกฎาคม 2539

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ในช่วงทศวรรษแรก สถาบันฯ ยังเป็นเพียงหน่วยงานเล็ก ๆ มีบุคลากรไม่มากนัก การบริหารงานขึ้นอยู่กับผู้อำนวยการเป็นหลัก เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2523 ได้มีการแต่งตั้งและเลือกตั้งคณะกรรมการประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม จำนวน 7-9 คน เพื่อช่วยผู้อำนวยการในการบริหารงาน หลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2530 แล้ว สภามหาวิทยาลัยมหิดลได้ออกข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินงานในสถาบันวิจัยประชากรและสังคม พ.ศ.2531 กำหนดให้มีคณะกรรมการของสถาบันฯ สองคณะ คือคณะกรรมการนโยบาย และคณะกรรมการบริหาร

คณะกรรมการนโยบายสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มีอธิการบดีเป็นประธาน

ผู้อำนวยการสถาบันฯ เป็นรองประธาน รองผู้อำนวยการสถาบันฯ คนหนึ่งเป็นกรรมการและเลขานุการ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกสถาบันฯ 3-5 ท่าน และกรรมการจากคณะกรรมการบริหารสถาบันฯ อีก 3 ท่าน มีวาระ 2 ปี

คณะกรรมการบริหารสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มีผู้อำนวยการสถาบันฯ เป็นประธาน รองผู้อำนวยการคนหนึ่ง และเลขานุการสถาบันฯ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ข้าราชการ สาย ก. (อาจารย์) และสาย ข. (นักวิจัย นักวิชาการศึกษา) เลือกตั้งตัวแทนเป็นกรรมการบริหารด้วยอัตราส่วน 1 ต่อ 5 มีวาระ 2 ปี

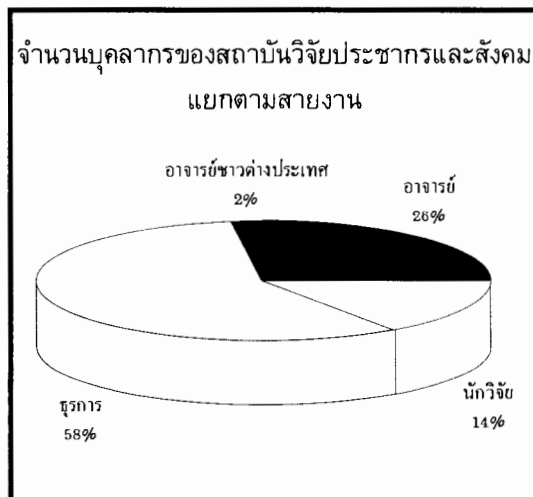
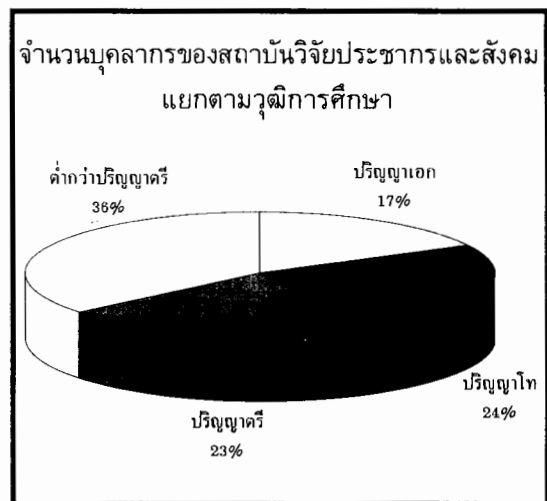
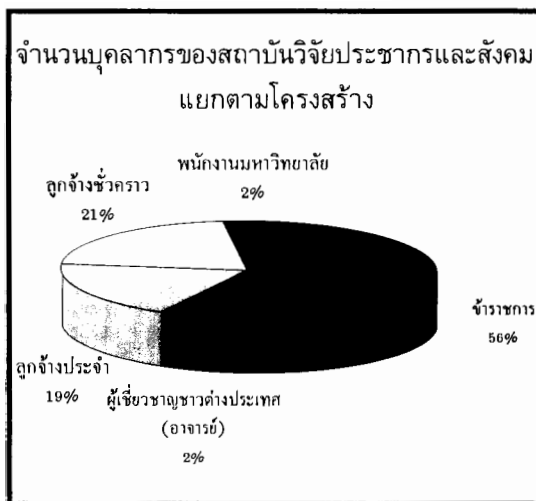
คณะกรรมการนโยบายสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ศาสตราจารย์ ดร.ณัฐ ภมรประวัติ	11 มีนาคม 2531 – 8 ธันวาคม 2534
ศาสตราจารย์ นพ.ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี	9 ธันวาคม 2534 – 8 ธันวาคม 2538
ศาสตราจารย์ นพ.อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ	9 ธันวาคม 2538 – ปัจจุบัน
รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล	11 มีนาคม 2531 – ปัจจุบัน
รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รักษ์	11 มีนาคม 2531 – ปัจจุบัน
รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติกัจ	17 พฤศจิกายน 2537 – ปัจจุบัน
นายแพทย์ประมุข จันทวิมล	11 มีนาคม 2531 – 10 มีนาคม 2535
นายแพทย์วิฑูร แสงสิงแก้ว	11 มีนาคม 2531 – ปัจจุบัน
นายแพทย์มนตรี จุลสมัย	11 มีนาคม 2531 – 10 มีนาคม 2533
ดร.ไพจิตร เอื้อทวีกุล	11 มีนาคม 2533 – 10 มีนาคม 2535
นายมีชัย วีระไวทยะ	11 มีนาคม 2533 – 10 มีนาคม 2535
นายธรรมรักษ์ การพิสิษฐ์	11 มีนาคม 2533 – ปัจจุบัน
นายพิเชต สุนทรพิพิธ	11 มีนาคม 2535 – ปัจจุบัน
นางสาววิจิตรา พรหมพันธุ์	11 มีนาคม 2535 – 10 มีนาคม 2537
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ เสียวประไพ	11 มีนาคม 2531 – ปัจจุบัน
รองศาสตราจารย์ ดร.ชาย โพธิ์สิตา	11 มีนาคม 2531 – 10 มีนาคม 2537
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรชัย ทองไทย	11 มีนาคม 2533 – 10 มีนาคม 2535
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ คเนิงสุขเกษม	11 มีนาคม 2535 – 10 มีนาคม 2537
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จรรยา เศรษฐบุตร	11 มีนาคม 2537 – ปัจจุบัน

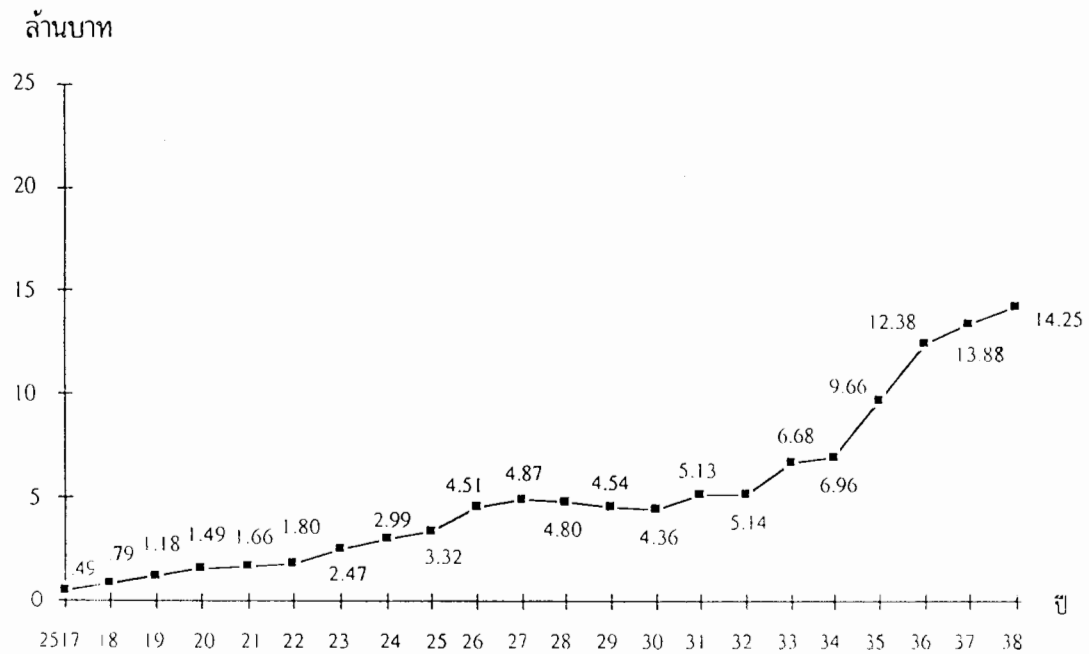
คณะกรรมการบริหารสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

อภิชาติ จารัสถุทธิรงค์	19 กุมภาพันธ์ 2531 - ปัจจุบัน
ปราโมทย์ ประสาทกุล	19 กุมภาพันธ์ 2531 - ปัจจุบัน
บุญเลิศ เลี้ยวประไพ	19 กุมภาพันธ์ 2531 - 5 ตุลาคม 2539
เบญจา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติกิจ	5 มกราคม 2536 - ปัจจุบัน
จรรยา เศรษฐบุตร	19 กุมภาพันธ์ 2531 - ปัจจุบัน
วรชัย ทองไทย	19 กุมภาพันธ์ 2535 - ปัจจุบัน
ชาย โพธิ์สิตา	19 กุมภาพันธ์ 2531 - 22 สิงหาคม 2535
กฤตยา อาชวนิจกุล	19 กุมภาพันธ์ 2535 - ปัจจุบัน
อุไรวรรณ คเนิงสุขเกษม	19 กุมภาพันธ์ 2531 - 5 ตุลาคม 2539
บุปผา ศิริรัมย์	6 ตุลาคม 2537 - 5 ตุลาคม 2539
กุศล สุนทรธาดา	6 ตุลาคม 2539 - ปัจจุบัน
อรพินทร์ พัทธกษมาหาเกตุ	19 กุมภาพันธ์ 2531 - 18 กุมภาพันธ์ 2533
ศรินันท์ กิตติสุขสถิต	19 กุมภาพันธ์ 2533 - 18 กุมภาพันธ์ 2535
ภาณี วงษ์เอก	19 กุมภาพันธ์ 2531 - 18 กุมภาพันธ์ 2535
พิมลพรรณ อิศรภักดี	19 กุมภาพันธ์ 2535 - 18 กรกฎาคม 2535
กาญจนา ตั้งชลทิพย์	24 กรกฎาคม 2535 - 18 กุมภาพันธ์ 2537
มะลิ อัมพรदनัย	19 กุมภาพันธ์ 2535 - 25 มีนาคม 2536
อุมาภรณ์ ภัทรวณิชย์	5 เมษายน 2536 - 18 กุมภาพันธ์ 2537
จิรกิต บำรุงลาภ	6 ตุลาคม 2537 - 27 พฤศจิกายน 2538
สุภาณี เวชพงศา	28 พฤศจิกายน 2538 - 5 ตุลาคม 2539
อารี จำปากลาง	6 ตุลาคม 2537 - 5 ตุลาคม 2539
สมศักดิ์ นัคลาจารย์	6 ตุลาคม 2539 - ปัจจุบัน
ธีระพงศ์ ลันติภพ	6 ตุลาคม 2539 - ปัจจุบัน
อรพรรณ หันจางสิทธิ์	11 มีนาคม 2531 - ปัจจุบัน

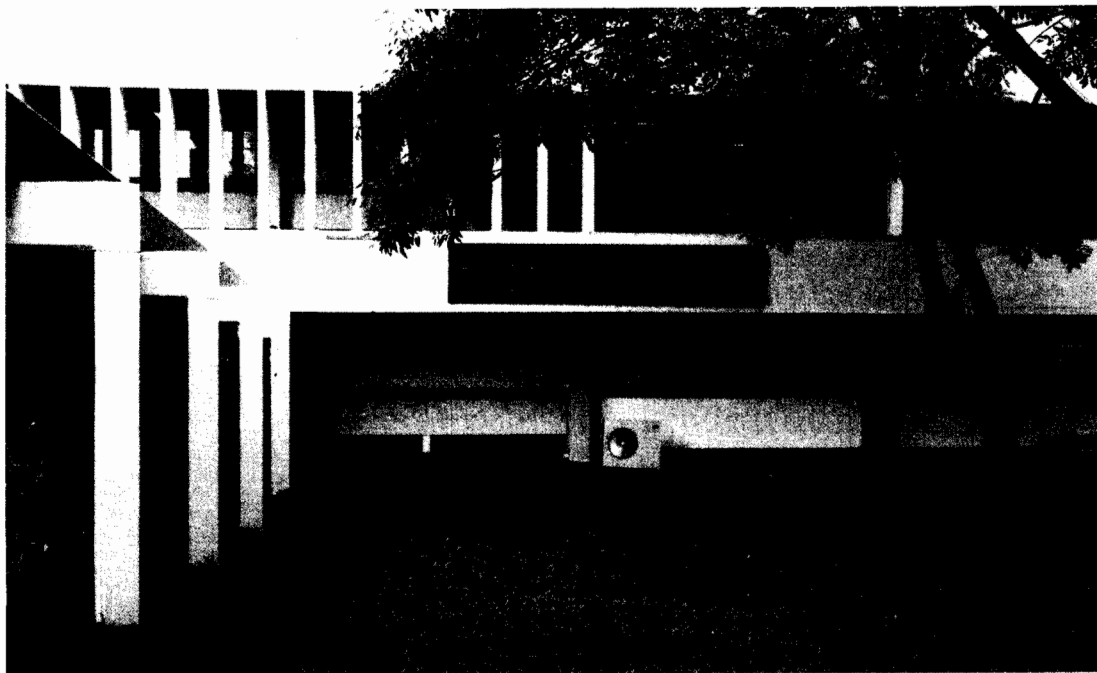

งบประมาณประจำปี พ.ศ.2517-2538
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

หมายเหตุ ก่อนปี พ.ศ. 2517 ยังไม่ได้รับงบประมาณ การดำเนินงานของสถาบันฯ ได้รับเงินสนับสนุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์

ภารกิจของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

ตลอดระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมา พวกเราในสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ได้มุ่งมั่นปฏิบัติภารกิจหลักสามประการให้บังเกิดผล

หนึ่ง คือ งานศึกษาวิจัย พัฒนาเสริม สร้างความรู้เรื่องประชากรและสังคมอย่างต่อเนื่อง ทั้งงานวิจัยพื้นฐานและประยุกต์ร่วมมือระหว่างสาขาวิชา และระหว่างองค์กร

สอง คือ งานสอนและฝึกอบรม สร้างคน ให้มีความรู้ด้านการวิจัยประชากรและสังคม มีหลักสูตรทั้งระดับมหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรทั้งระยะสั้นและระยะยาว ฝึกอบรมคนทั้งภายในและจากต่างประเทศ

สาม คือ งานบริการวิชาการ นำความรู้และความถนัดขยายผลออกไปเพื่อสร้างสังคม ทั้งด้วยการเผยแพร่ความรู้ข่าวสารเรื่องประชากรและสังคมในรูปแบบต่าง ๆ และด้วยการช่วยให้คำปรึกษาแก่หน่วยงานอื่น ๆ และชุมชน

สร้างความรู้

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มุ่งสร้างความรู้ โดย การศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐาน และแสวงหา แนวทางแก้ไขในเรื่องเกี่ยวกับประชากรและสังคม แนวทาง ของสถาบันฯ มุ่งเน้นที่การวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ทางประชากรเป็นหลัก ให้สอดคล้องกับสภาพความจริง ของปัญหาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ และจะเผชิญต่อไป

งานวิจัยอันหลากหลายของสถาบันฯ ตลอดระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมาสามารถสรุปจัดกลุ่มได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

- **กลุ่มแรก** : งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงประชากร และการวางแผนครอบครัว
- **กลุ่มที่สอง** : งานวิจัยเกี่ยวกับประชากรและการพัฒนาสุขภาพอนามัย
- **กลุ่มที่สาม** : งานวิจัยเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์
- **กลุ่มที่สี่** : งานวิจัยเกี่ยวกับการย้ายถิ่นและความเป็นเมือง
- **กลุ่มที่ห้า** : งานวิจัยเกี่ยวกับประชากรและสิ่งแวดล้อม

งานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงประชากรและการวางแผนครอบครัว

อาจกล่าวได้ว่าสถาบันวิจัยประชากรและสังคมได้ก่อตั้งขึ้นมาจากปัญหาประชากรที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การตายของประชากรตั้งแต่แรกเกิดวัยทารก วัยเด็ก และวัยผู้ใหญ่ได้ลดลงอย่างมากและรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการพัฒนาทางการแพทย์และสาธารณสุขวิวัฒนาการของการใช้ยาและเทคโนโลยีในการป้องกันและรักษาโรค รวมทั้งความร่วมมือระหว่างประเทศทางด้านสุขภาพอนามัยของประชากร ในขณะที่ครอบครัวยังมีลูกกันมาก ประชากรของประเทศไทยจึงเพิ่มขึ้นด้วยอัตราที่สูงมาก เช่นเดียวกับประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ความคาดหวังที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้รุดไปข้างหน้า ทำให้เกิดกระบวนการความคิดที่เห็นว่าการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วเป็นตัวปัญหา ประชากรที่เพิ่มเร็วมากเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทางหนึ่งที่จะลดอุปสรรคนี้คือ การชะลอการเกิดของประชากรด้วยการส่งเสริมการวางแผนครอบครัว

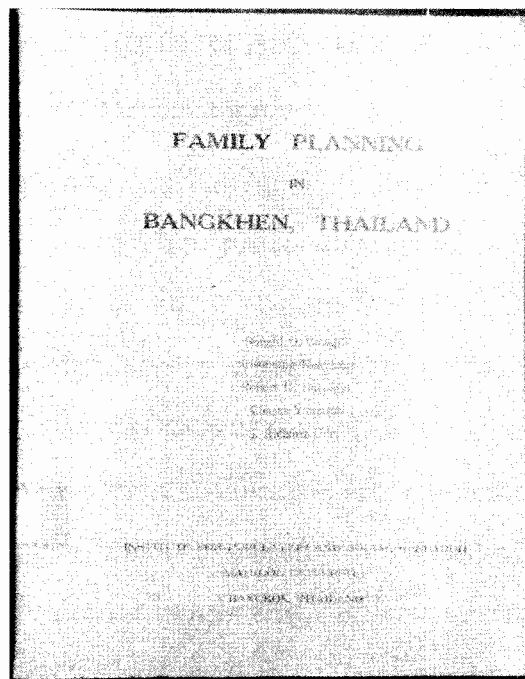
จุดมุ่งหมายของสถาบันฯ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งระบุไว้ชัดเจนว่า “เพื่อพัฒนาความรู้ในเรื่องพลวัตประชากร และเรื่องเกี่ยวกับการ

ให้บริการวางแผนครอบครัวที่จำเป็นในการเชื่อมโยงนโยบาย และโครงการประชากรและสุขภาพอนามัยให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนชาวไทย” สถาบันวิจัยประชากรและสังคมประกาศตนเองไว้แจ้งชัดในระยะแรกว่าเป็นหน่วยงานที่ทำวิจัยเพื่อการวางแผนโครงการ/นโยบาย (policy/program-oriented research) จึงไม่น่าแปลกใจที่งานวิจัยในระยะแรก ๆ ของสถาบันฯ มุ่งเน้นเรื่องการวางแผนครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นงานสำรวจ ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติการวางแผนครอบครัว (KAP Study) ในเขตชานเมืองของกรุงเทพฯ¹ หรือโครงการประเมินผลการใช้พนักงานสนามในงานวางแผนครอบครัว (family planning field workers)²

ในขณะที่ทางสถาบันประชากรศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเลือกพื้นที่ชนบทในเขตอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นสนามศึกษาเรื่องประชากรและการวางแผนครอบครัว สถาบันวิจัยประชากรและสังคมของมหาวิทยาลัยมหิดลศึกษาการวางแผนครอบครัวของประชากรในเขตบางเขน³ ซึ่งขณะนั้นเรียกได้ว่าเป็นเขตชานเมืองของ

กรุงเทพมหานคร งานศึกษาบางเขนของสถาบันฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจระดับความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติ การวางแผนครอบครัวของประชากร งานสำรวจภาคสนามของโครงการนี้เริ่มเมื่อปลายปี พ.ศ. 2510 ข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของประชากรเขตชานเมืองกรุงเทพมหานครจากงานศึกษาบางเขนของสถาบันฯ ได้ช่วยเป็นพื้นฐานในการวางโครงการให้บริการวางแผนครอบครัวทางคลินิก เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน สมควรที่จะตั้งเป็นข้อสังเกตในที่นี้ว่าได้มีการให้บริการวางแผนครอบครัวมาก่อนที่รัฐบาลจะประกาศนโยบายประชากรอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2514 แล้ว

หลังจากงานสำรวจสภาวะคุมกำเนิดในเขตชานเมืองกรุงเทพมหานครแล้ว สถาบันฯ ได้มีบทบาทสำคัญในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับงานวางแผนครอบครัวในแง่มุมต่าง ๆ อีกหลายโครงการ สถาบันฯ ได้ร่วมกับกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ในโครงการ ‘แผนการศึกษาการใช้พนักงานเย็บบ้านในงานวางแผนครอบครัว’ ทำการศึกษา ในจังหวัดต่าง ๆ 11 จังหวัด งานศึกษาเรื่อง การใช้พนักงานเย็บบ้านนี้ก็ช่วยให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อกระทรวงสาธารณสุข ในการใช้พนักงานเย็บบ้านเพื่อให้บริการวางแผนครอบครัวในเวลา

ต่อมา

หลังจากนั้นสถาบันฯ มีโครงการศึกษาระบบการให้บริการวางแผนครอบครัวของกรุงเทพมหานคร ทั้งในเรื่องต้นทุนประสิทธิ-ผลของการให้บริการ การจัดองค์กรงานวางแผนครอบครัว รวมทั้งประเมินความพอใจของผู้รับบริการ นักวิจัยของสถาบันฯ ได้นำข้อมูลการปฏิบัติการคุมกำเนิดมาคิดหา “อัตราคงใช้” (Continuation rate) เป็นรายวิธี และ “จำนวนเกิดที่ป้องกันได้” (birth averted) ซึ่งอาจนับได้ว่าสถาบันวิจัยประชากรและสังคมได้ให้ความสนใจต่อมาตรวัดดังกล่าวอย่างจริงจังเป็นหน่วยงานแรก ๆ ในประเทศไทย

ในราวปี พ.ศ. 2520-2525 กระทรวง

สาธารณสุข มีโครงการเร่งรัดงานวางแผน
ครอบครัวใน 20 จังหวัดทั่วประเทศ^๙
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ได้ช่วย
ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประเมินผลกระทบ
ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ
ดังกล่าว ผลกระทบนั้นดูทั้งในแง่ของการเพิ่ม
อัตราคุมกำเนิด การเปลี่ยนแปลงภาวะเจริญ
พันธุ์ รวมถึงการศึกษาเรื่องต้นทุน ประสิทธิภาพ
ของโครงการฯ เนื่องจากโครงการเร่งรัดงาน
วางแผนครอบครัวของกระทรวงสาธารณสุข
นี้ครอบคลุมประชากรใน 20 จังหวัด ซึ่ง
กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ตัวอย่างจาก
การสำรวจเพื่อประเมินผลกระทบของโครงการ
นี้เป็นตัวแทนของประชากรจังหวัดต่าง ๆ ยกเว้น
กรุงเทพมหานครได้อย่างดี ผลการสำรวจที่ได้
จึงแสดงให้เห็นสถานะการคุมกำเนิดและการ
เจริญพันธุ์ของประชากรได้อย่างชัดเจน ข้อมูล
เหล่านี้ได้ใช้เป็นพื้นฐานในการเร่งรัดงาน
วางแผนครอบครัวของโครงการวางแผน
ครอบครัวแห่งชาติในเวลาต่อมา

ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา สถาบันฯ
ได้ทำการศึกษาวิจัยในเชิงประเมินผลกระทบ
ของโครงการวางแผนครอบครัวอย่างต่อเนื่อง
นับเป็นจำนวนหลายสิบโครงการ เช่น โครงการ
ศึกษาการให้บริการวางแผนครอบครัวใน
ฐานะที่เป็นยุทธวิธีที่จะลดอัตราเพิ่มประชากร^๗

การวิเคราะห์การกระจายและการเข้าถึงบริการ
วางแผนครอบครัวในประเทศไทย^๘ การศึกษา
โครงการให้สิ่งจูงใจเพื่อการวางแผนครอบครัว^๙
การประเมินผลโครงการวางแผนครอบครัวใน
ประเทศไทยด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลระดับ
อำเภอ^{๑๐} นอกจากการวิจัยเชิงประเมินผลของ
การวางแผนครอบครัวหลายโครงการดังที่
กล่าวมาแล้ว นักวิจัยของสถาบันฯ ยังได้ศึกษา
เกี่ยวกับการสร้างดัชนีที่ใช้ประเมินความสำเร็จ
ของโครงการวางแผนครอบครัว^{๑๑} ในเขต
พื้นที่ด้วย ดัชนีของสถาบันฯ ที่ได้รับการยอมรับ
และนำไปใช้ในการประเมินความสำเร็จของ
โครงการวางแผนครอบครัว ได้แก่ การใช้ข้อมูล
ลำดับที่บุตรจากทะเบียนเกิดมาสร้าง เป็น
“ดัชนีลูกสอง”

งานศึกษาวิจัยด้านการวางแผนครอบครัว
ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคมหลายโครง
การเจาะลึกไปถึงวิธีการใช้การคุมกำเนิดชนิด
ต่าง ๆ และความพยายามในการพัฒนาวิธีคุม
กำเนิด ในช่วงพุทธทศวรรษ 2520 สถาบันฯ
มีโครงการติดตามผลการผ่าตัดทำหมันชายใน
ประเทศ^{๑๒} การสำรวจประสบการณ์ในการ
ผ่าตัดทำหมันของแพทย์จบใหม่^{๑๓} การศึกษา
การยอมรับการวางแผนครอบครัววิธีธรรม-
ชาติ^{๑๔} การศึกษาอาการข้างเคียงของวิธีคุม
กำเนิดชนิดต่าง ๆ^{๑๕} รวมทั้งเคยช่วยประสาน

งานและวิเคราะห์ข้อมูลการทดลองใช้ยาเม็ด
คุมกำเนิด สำหรับผู้ชายอีกด้วย

ในช่วงที่ประเทศไทยกำลังเร่งรัดงาน
วางแผนครอบครัวเพื่อตอบสนองนโยบาย
ประชากรอยู่นั้น สถาบันฯ ได้มีโอกาสดำเนิน
การสำรวจสถานะคุมกำเนิดระดับชาติ¹⁶ ถึง
3 ครั้ง สองครั้งแรกในปี พ.ศ.2524 และพ.ศ.
2527 ร่วมมือกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร-
ศาสตร์ และครั้งล่าสุดในปี พ.ศ.2530 เป็นการ
สำรวจสถานะคุมกำเนิดและแบบแผนการใช้
การคุมกำเนิดในประเทศไทย¹⁷ ข้อมูลจากการ
สำรวจเหล่านี้ นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงสถานะ
การคุมกำเนิดของประชากรไทยโดยตรงแล้ว
ยังได้นำมาใช้วิเคราะห์ความต้องการด้านการ
วางแผนครอบครัวที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง

อีกด้วย นอกจากนั้นข้อมูลจากการสำรวจ
เหล่านี้ยังใช้ในการประมาณมาตรวัดสำคัญทาง
ประชากรศาสตร์อื่น ๆ ทั้งภาวะเจริญพันธุ์ และ
การตายของประชากรอีกด้วย

เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา
เรื่องการวางแผนครอบครัวของสถาบันฯ ตลอด
เวลาที่ผ่านมา นักวิจัยของสถาบันฯ ได้ประยุกต์
ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่เห็นว่าเหมาะสมกับการ
แสวงหาความรู้ในเรื่องนี้ แม้งานสำรวจวิจัย
เรื่องการวางแผนครอบครัวของสถาบันฯ ส่วน
มากจะใช้วิธีการเชิงปริมาณ ทำการสำรวจ
ด้วยตัวอย่างขนาดใหญ่ หลายโครงการเป็น
การสำรวจระดับชาติ ใช้พนักงานสนามเก็บ
ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ตัวอย่างโดยตรง ใช้
คอมพิวเตอร์ในการประมวลผล และใช้สถิติที่

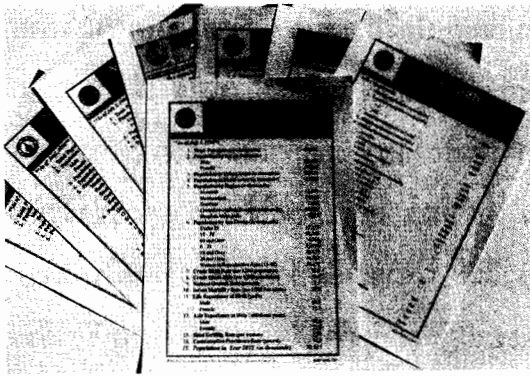

เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ก็มียานวิจัยเรื่องการวางแผนครอบครัวของสถาบันฯ หลายโครงการที่เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล นักวิจัยของสถาบันฯ ได้ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ระดับลึกและการสนทนากลุ่ม ในการศึกษาเรื่องการวางแผนครอบครัว เช่น โครงการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ใช้วิธีคุมกำเนิดในกลุ่มชาวไทยที่พูดภาษาเขมร¹⁸ การศึกษาเชิงคุณภาพเรื่องการเปลี่ยนแปลงภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย¹⁹ การศึกษาเชิงมานุษยวิทยาเรื่อง ปัจจัยชุมชนที่มีผลกระทบต่อการใช้วิธีคุมกำเนิด²⁰ เป็นต้น

หน้าที่หลักประการหนึ่งซึ่งสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ให้ความสำคัญเสมอมา คือการพัฒนาความรู้ในเรื่องของพลวัตรประชากร นักวิจัยของสถาบันฯ ได้ติดตามศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องมาว่าสองทศวรรษ ได้ใช้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากการสำรวจแบบสุ่มตัวอย่าง สำมะโนประชากร และทะเบียนราษฎร มาศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม เป็นหน่วยงานวิชาการแห่งเดียวในประเทศไทยที่ทำการสำรวจระดับชาติครบสมบูรณ์ทั้งสามองค์ประกอบของการ

เปลี่ยนแปลงประชากร ทั้งการเกิด การตาย และการย้ายถิ่น ในเรื่องการเกิด ได้ข้อมูลจากการสำรวจสภาวะคุมกำเนิดโครงการต่าง ๆ ถึง 4 โครงการ สถาบันฯ ได้ทำการสำรวจระดับชาติเรื่อง ภาวะเจ็บป่วยและการตายในปีพ.ศ. 2527²¹ และทำการสำรวจระดับชาติเรื่องการย้ายถิ่นของประชากรในปี พ.ศ.2535²² ข้อมูลจากการสำรวจสภาวะคุมกำเนิดในลำดับเวลาต่าง ๆ ได้ใช้ในการวิเคราะห์ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากร อัตราเจริญพันธุ์ที่คำนวณได้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการคาดประมาณประชากรของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นโดยหน่วยงานใด การสำรวจภาวะการเจ็บป่วยและการตาย นอกจากจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับอัตราการตายที่สำคัญแล้ว อัตราการเจ็บป่วยที่คำนวณได้จากการศึกษานี้ ยังได้ใช้เป็นพื้นฐานในการวางแผนจัดตั้งโรงพยาบาลชุมชนในอำเภอต่าง ๆ ทั่วประเทศอีกด้วย

ในการติดตามพลวัตรประชากรนั้น สถาบันฯ ได้วางโครงการเพื่อดำเนินการหน้าที่นี้เป็นระยะ ๆ เริ่มตั้งแต่โครงการคลังข้อมูลประชากร ตั้งแต่คณะทำงานคาดประมาณประชากร ขึ้นในสถาบันฯ และล่าสุดมีโครงการศึกษาแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงประชากร ซึ่งจัดทำ “สารประชากร” (Mahidol Population Gazette) รายงานสภาวะประชากรของประเทศเป็นประจำทุก 6 เดือน

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ได้สะสมประสบการณ์ในการศึกษาวิจัยเรื่องพลวัตประชากร อนามัยการเจริญพันธุ์ และการวางแผนครอบครัวอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนานถึง 25 ปี ผลงานและเกียรติประวัติของสถาบันฯ ในด้านนี้ได้รับการยอมรับจากทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ องค์การอนามัยโลกได้ให้เกียรติแต่งตั้งสถาบันฯ เป็น “ศูนย์กลางความร่วมมือกับองค์กรอนามัยโลก ด้านการศึกษาวิจัยและฝึกอบรมทางอนามัยเจริญพันธุ์” (WHO Collaborating Centre for Social Research and Training in Human Reproduction) ตั้งแต่วันที่ 21 พฤษภาคม 2535 ซึ่งนับเป็นศูนย์กลางความร่วมมือการศึกษาวิจัยและฝึกอบรมทางอนามัยเจริญพันธุ์ในด้านสังคมศาสตร์เป็นแห่งที่ 2 ของโลก

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ยังเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีส่วนทำให้ประเทศไทยได้รับ

การคัดเลือกจากกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) ให้เป็น Centre of Excellence ทางด้านการวางแผนครอบครัว และอนามัยเจริญพันธุ์ อีกด้วย

นอกจากนั้นในปีพ.ศ.2539 นี้ สถาบันฯ ยังได้รับเกียรติให้เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการสำรวจภาวะคุมกำเนิดของประชากรไทยอีกครั้งหนึ่ง และในปี พ.ศ. 2539 นี้ ในงานครบรอบ 25 ปีการประกาศนโยบายประชากรของประเทศไทย โครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติได้มอบโล่เกียรติคุณให้แก่สถาบันฯ ในฐานะเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงานด้านประชากรและวางแผนครอบครัวของไทยอย่างดียิ่งตลอดมา

แม้ว่างานวางแผนครอบครัวของประเทศไทยจะได้รับการยอมรับว่าประสบความสำเร็จอย่างดีย่อมแล้ว และแม้ว่าอัตราเพิ่มประชากรของประเทศไทยจะลดลงเป็นไปตามเป้าหมายของนโยบายประชากรที่ได้วางไว้แล้วก็ตาม แต่การศึกษาวิจัยของสถาบันฯ ในด้านนี้ก็จะยังคงดำเนินต่อไป เพื่อติดตามแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรของประเทศ เพื่อพัฒนาคุณภาพของการให้บริการวางแผนครอบครัวแก่ประชาชน และเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องอนามัยการเจริญพันธุ์ในประเทศไทยให้กว้างขวางและชัดเจนยิ่ง ๆ ขึ้นไป □

งานวิจัยเกี่ยวกับประชากรและการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัย

ในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา สถานการณ์ด้านสุขภาพอนามัยของประชากรไทยได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นไม่ว่าจะวัดกันด้วยดัชนีโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น อัตราตาย อัตราตายของทารก หรืออายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ในพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีของสภาวะสุขภาพอนามัยของประชากรนี้ สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมีความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในความสำเร็จดังกล่าว โดยผ่านทางการศึกษาวิจัย ประเมินผล และเผยแพร่ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของประชากร

คงเป็นเพราะสถาบันวิจัยประชากรและสังคมเป็นหน่วยงานในมหาวิทยาลัยมหิดลซึ่งมีความสนใจทางด้านสุขภาพอนามัยของประชากรเป็นหลัก จึงทำให้สถาบันฯ สนใจใช้ความรู้ทางสังคม-ศาสตร์ศึกษาวิจัยในเรื่องทางการแพทย์และสาธารณสุข เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516-2517 มีโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการใช้บริการทางการแพทย์

แพทย์ สาธารณสุขและการคุมกำเนิดของคนไทย²³ เป็นการศึกษาวิจัยปัญหาด้านความสัมพันธ์ทางสังคมในปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของไทย ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ ผู้วิจัยซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยาสังคมกล่าวว่างานวิจัยชิ้นนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิชา มานุษยวิทยาสังคมการแพทย์

ในระยะเริ่มแรกนั้นงานวิจัยทางด้านสุขภาพอนามัยของสถาบันฯ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องไปถึงเรื่องทางด้านประชากรและการวางแผนครอบครัว มุ่งงานวิจัยของสถาบันฯ หลายชิ้นที่พยายามวิเคราะห์ระบบการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ในสาระที่เกี่ยวกับการให้บริการคุมกำเนิด มุ่งงานศึกษาที่มุ่งประเด็นความสนใจไปที่การทำแท้งในประเทศไทย ทั้งในเรื่องการตรวจ

สอบทัศนคติของสตรีไทยที่มีต่อการทำแท้งและการคาดประมาณจำนวนการทำแท้ง²⁴ เป็นต้น

ก่อนหน้าปี พ.ศ. 2520 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

ได้เริ่มโครงการคลังข้อมูลทางด้านสุขภาพ
อนามัย โดยทำการรวบรวมและจัดระบบ
สถิติข้อมูลด้านประชากร สาธารณสุขและ
การวางแผนครอบครัวในระดับอำเภอ²⁵
ข้อมูลเหล่านี้ได้นำมาสร้างเป็นดัชนีวัด
สถานการณ์ทางด้านสาธารณสุขของจังหวัด
และอำเภอเพื่อประโยชน์ในการวางแผน และได้มีการพิมพ์ชุดของข้อมูลดังกล่าวในระดับ
อำเภอออกเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2520

ในปี พ.ศ. 2520 สถาบันฯ มีโครงการ
ศึกษาแบบแผนการใช้บริการสาธารณสุขของ
ประชาชนในต่างจังหวัด²⁶ งานศึกษานี้มุ่งที่
จะดูพฤติกรรมการรักษาพยาบาลของคนไทย
เมื่อเจ็บป่วยว่ามีลำดับขั้นตอนของการรักษา
พยาบาลอย่างไรไปใช้บริการที่ไหน สถานี
อนามัยในหมู่บ้านของตนไปที่โรงพยาบาล
ประจำจังหวัด หรือเข้ามารักษาตามโรงพยาบาล
ใหญ่ ๆ ในกรุงเทพมหานคร ในเวลานั้น
โรงพยาบาลชุมชนหรือโรงพยาบาลอำเภอยัง
ไม่มีเหมือนเช่นในปัจจุบัน แต่งานวิจัยชิ้นนี้
ได้ชี้ให้เห็นเด่นชัดในเชิงนโยบายถึงการขาด
หน่วยบริการการแพทย์ระดับอำเภอที่จะช่วย
สนองตอบต่อความต้องการของประชาชน

ในช่วงที่ผ่านมา 25 ปีนั้น นักวิจัยของ
สถาบันฯ ให้ความสนใจเรื่องพฤติกรรมของ
ประชากรที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัย และ

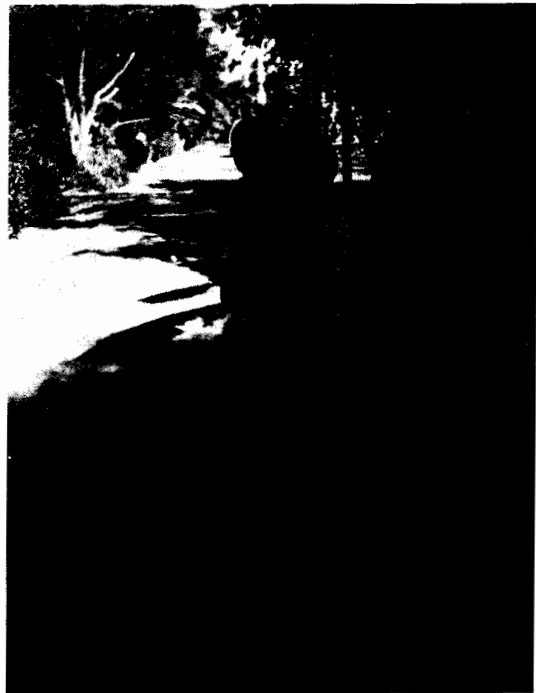
การรักษาพยาบาลมาโดยตลอด เรื่องที่
นักวิจัยของสถาบันฯ ได้ทำวิจัยไปทางด้านนี้
มีหลากหลาย โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยทั้ง
เชิงปริมาณและคุณภาพ ความหลากหลายของ
งานวิจัยด้านสุขภาพอนามัยของสถาบันฯ อาจ
นำมาแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างเช่น มีการ
ศึกษาความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับการรักษา
โรคกระดูกด้วยวิธีการรักษาแผนโบราณ²⁷ การ
ใช้เกลือแร่เพื่อรักษาโรคอุจจาระร่วงในประเทศ
ไทย²⁸ การศึกษาคุณภาพ ปริมาณ และ
พฤติกรรมการใช้น้ำดื่มของคนไทย²⁹ พฤติกรรม
การบริโภคเกลือไอโอดีน³⁰ การศึกษาผลของ
การบริโภคอาหารที่มีวิตามินเอสูงในหมู่บ้านใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง³¹ และ
การศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยไตเทียม³²
การศึกษาการใช้ยาปฏิชีวนะของประชาชน³³
การศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ³⁴ และกลุ่ม
คนพิการ³⁵ เป็นต้น

สถาบันฯ ให้ความสนใจในวิธีการเก็บข้อมูล
เพื่อนำมาศึกษาปัญหาสาธารณสุขตลอดมา
นอกจากจะเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิทางด้าน
นี้ไว้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องแล้วสถาบันฯ
ยังพยายามพัฒนาระเบียบวิธีการเก็บข้อมูล
ใหม่ ๆ อีกด้วย เช่น ทำการศึกษาวิจัยนำร่อง
ทดลองใช้ระเบียบวิธีข้อมูลเพื่อประเมินการใช้
ยาที่ประชาชนซื้อหามาใช้เอง³⁶ โดยวิธีมอบ

หมายให้เป็นงานของนักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้น งานวิจัยนี้ได้ชี้แนะว่าหากบูรณาการความรู้เรื่องการใช้ยาเข้าไปในหลักสูตรสุขศึกษาซึ่งมีอยู่แล้วก็อาจใช้นักเรียนเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้ยาของคนในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

ในการเก็บข้อมูลด้วยการสำรวจ สถาบันฯ ได้ดำเนินการสำรวจระดับชาติเรื่องภาวะการเจ็บป่วยและการตาย³⁷ ในปี พ.ศ. 2528 งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นระดับและแนวโน้มของภาวะการเจ็บป่วยและการตายของประเทศไทย เพื่อใช้ยืนยันและเปรียบเทียบกับข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ มาตรการเจ็บป่วยและการตายที่ได้จากการสำรวจโครงการนี้ถูกนำไปใช้ในการวางแผนสาธารณสุขของชาติ เช่น ใช้อัตราการเจ็บป่วยที่ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลมาประกอบการพิจารณากำหนดขนาดและจำนวนเตียงของโรงพยาบาลชุมชน เป็นต้น

ประเด็นด้านผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อภาวะสุขภาพอนามัยของประชากรก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สถาบันฯ ให้ความสนใจ และได้มีการทำวิจัยในเรื่องนี้ โดยสถาบันฯ ได้ทำการประเมินผลและศึกษาถึงผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน

(โครงการ CBIRD) ที่อำเภอหนอง จังหัดบุรีรัมย์³⁸ ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) การประเมินผลโครงการใช้การศึกษาก่อนและหลังการเข้าไปของโครงการพัฒนา เป็นการศึกษามองในภาพรวมหลายมิติ เช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจ ประชากร ภาวะโภชนาการ และสุขภาพอนามัย เป็นต้น ผลจากการศึกษาก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

สถาบันฯ ได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขที่กำลังดำเนินการอยู่ด้วยเช่น ในปีพ.ศ. 2535

สถาบันฯ ได้ศึกษาประสิทธิภาพของ “กองทุน
ยา”³⁹ ที่ได้รับเริ่มจัดตั้งขึ้นในชุมชนต่าง ๆ
ของประเทศเพื่อช่วยจัดหาจำเป็นให้เพียง
พอกับความต้องการของประชาชน ในปีพ.ศ.
2531-2532 สถาบันฯ ทำการประเมินผล
โครงการพัฒนาส่งเสริมการมีสุขภาพดีถ้วน
หน้าที่จังหวัดนครสวรรค์⁴⁰ และลำพูน⁴¹ ในปี
พ.ศ. 2532 มีโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาบุคลากร
สาธารณสุขระดับตำบลที่ศึกษาถึงรูปแบบการ
ให้บริการสาธารณสุขของประชาชนในชนบท⁴²
ประเมินความรู้ ทักษะ และผลการปฏิบัติงาน
ของบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบล⁴³ คัด
ประมาณความต้องการบุคลากรสาธารณสุข
ระดับตำบลในอนาคต รวมทั้งวางหลักสูตรคู่มือ
สำหรับพัฒนาบุคลากรในระดับชุมชน⁴⁴ เหล่า
นั้นด้วย

ความสนใจในงานศึกษาวิจัยที่เป็นลักษณะ
เด่นของสถาบันฯ เรื่องหนึ่งคือเรื่องอนามัยการ
เจริญพันธุ์ นอกจากสถาบันฯ มีงานศึกษาวิจัย
จำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนครอบครัว
ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนที่ว่าด้วย งาน
วิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงประชากรและ
การวางแผนครอบครัว พฤติกรรมทางเพศ
และโรคเอดส์ตามที่จะได้กล่าวถึงในส่วนที่ว่า
ด้วยงานวิจัยทางด้านพฤติกรรมทางเพศและ
โรคเอดส์ต่อไป ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

สถาบันฯ ได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาวิจัย
เรื่องเกี่ยวกับอนามัยแม่และเด็ก เช่น มี
การศึกษาพฤติกรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพของ
มารดา โภชนาการของมารดา⁴⁵ ผลกระทบของ
ขนาดครอบครัวที่มีต่อสุขภาพอนามัยของแม่
และเด็ก⁴⁶ การศึกษาเกี่ยวกับการให้ความรู้และ
สุขศึกษาในเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่⁴⁷
 เป็นต้น

ในโอกาสการศึกษาวิจัยด้วยมุมมองทาง
สังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของ
ประชากรจะเป็นความสนใจของสถาบันวิจัย
ประชากรและสังคมต่อไป โดยจะมุ่งเน้นไปที่
กลุ่มที่เป็นปัญหาและกลุ่มด้อยโอกาสในสังคม
ให้มากขึ้น และเป็นการศึกษาในลักษณะที่ต่อ
เนื่องหรือทำเป็นกลุ่มโครงการเพื่อให้องค์ความ
รู้แน่นแฟ้นพอสำหรับที่จะให้ความช่วยเหลือ
หรือแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของ
ประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น □

งานวิจัยเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์

สถานการณ์โรคเอดส์ในปัจจุบันจะเป็นอย่างไร หากแผนงานป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติไม่ได้รวมเอางานวิจัยไว้เป็นส่วนหนึ่งตั้งแต่เริ่มแรก และหากไม่มีใครทำการวิจัยเกี่ยวกับโรคนี้เลย หลายท่านคงเห็นพ้องกันว่าสถานการณ์คงจะเลวร้ายกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้มาก เเคราะห์ดีที่กลยุทธ์ในการตอบโต้กับเอดส์ของไทยเป็นไปพร้อมกันหลายด้าน หนึ่งในจำนวนนั้นคือการวิจัยโดยเฉพาะการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และหนึ่งในจำนวนองค์กรชั้นนำในการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับโรคเอดส์ คือสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

นับแต่ปัญหาโรคเอดส์เริ่มปรากฏชัดเจนในประเทศไทยราวทศวรรษมาแล้ว สถาบันวิจัยประชากรและสังคมก็เริ่มเห็นความสำคัญของการวิจัยที่จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการแพร่ระบาดและหนทางที่จะป้องกันโรคนี้ เบื้องต้นการวิจัยเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ เนื่องจากเพศสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมสำคัญที่ทำให้เชื้อของโรคเอดส์ (เอช. ไอ. วี.) แพร่ระบาดไปได้อย่างรวดเร็วในสังคมไทย แต่การวิจัยทางด้านเพศสัมพันธ์ยังคงเป็นเรื่องใหม่สำหรับ

ช่วงเวลานั้นอยู่มาก แม้สถาบันวิจัยประชากรและสังคมจะคุ้นเคยกับงานวิจัยด้านการวางแผนครอบครัวมากแล้ว แต่งานด้านนี้ก็มิได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำความเข้าใจเรื่องเพศสัมพันธ์เท่าใดนัก ปัญหาที่นักวิจัยประสบในระยะแรก นอกจากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเนื้อหาและประเด็นต่าง ๆ อันเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศแล้ว ยังมีปัญหาสำคัญในเรื่องระเบียบวิธีวิจัยอีกด้วย

โครงการวิจัยเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์เรื่องแรกของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม เริ่มในปี 2529-30 จากเวลานั้นมาจนถึงปัจจุบัน สถาบันฯ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์และเอดส์มาแล้วไม่น้อยกว่า 20 โครงการ มีทั้งการวิจัยพื้นฐาน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการทั้งหมดมีจุดสนใจอยู่ที่การทำความเข้าใจปัญหาโรคเอดส์ในเชิงพฤติกรรมและสังคมศาสตร์ นักวิจัยใช้วิธีการและเครื่องมือในการศึกษาหลากหลายมากขึ้นกว่าสมัยที่ทำการวิจัยด้านการวางแผนครอบครัวในช่วงก่อนหน้านั้น ผลการวิจัยได้รับการยอมรับ ถูกนำไปอ้างอิงและประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวาง ทั้งในวงการวิชาการ หน่วยงานรัฐ และเอกชน กล่าวได้ว่าสถาบันวิจัยประชากรและสังคมเป็นหนึ่งในบรรดา

สถาบันชั้นนำที่มีผลงานการวิจัยเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์และเอดส์ในประเทศไทย

การวิจัยในระยะแรกเฟื่องความสนใจไปที่กลุ่มประชากรที่มีพฤติกรรมเสี่ยง หรือไม่มีกลุ่มประชากรที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เพื่อประโยชน์ในการเก็บข้อมูล เช่น นักเรียน นักศึกษาในสถาบันการศึกษา หญิงชาย บริการทางเพศ และกลุ่มคนข้ามบรรทัด เป็นต้น งานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น⁴⁰ เป็นงานวิจัยเรื่องแรก และถือได้ว่าเป็นงานระดับพื้นฐาน ข้อค้นพบที่สำคัญชี้ให้เห็นถึงสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงของวัยรุ่นในเมืองที่มีเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะวัยรุ่นเพศชาย แม้จะไม่สามารถให้ข้อค้นพบที่ลุ่มลึกมากนัก แต่ความสำคัญในฐานะเป็นงานชิ้นแรก ๆ ของการวิจัยด้านเพศสัมพันธ์ดูจะมีมากกว่า จากการวิจัยเรื่องนี้ และอีกหลายเรื่องต่อมา ทำให้สังคมเริ่มหันมาสนใจปัญหาเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นมากขึ้น เนื่องจากประชากรกลุ่มนี้มีโอกาสเสี่ยงต่อการได้รับเชื้อเอดส์มาก งานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมเสี่ยงของพนักงานขับรถบรรทุกต่อการรับและแพร่เชื้อโรคเอดส์⁴¹ ได้รับการกล่าวขานถึงและอ้างอิงในฐานะเป็นการศึกษา กลุ่มประชากรที่มีพฤติกรรมเสี่ยงหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านการใช้สารเสพติดบางชนิด หรือพฤติกรรมทางเพศที่ไม่ปลอดภัยก็ตาม

ประมาณปี 2530 โรคเอดส์ไม่เพียงแต่เป็นปัญหาที่ทั้งภาครัฐและเอกชนตระหนักมากขึ้นเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่เริ่มคุกคามสังคมไทยมากขึ้นอีกด้วย หลังจากช่วงเวลาแห่งการปฏิเสธ และการไม่กล้าเผชิญ ซึ่งเป็นมาหลายปีก่อนหน้านั้น การตอบโต้ด้วยความรัดกุมและอย่างมีสติเริ่มเป็นจริงมากขึ้น โครงการวิจัยทางพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคเอดส์ในประเทศไทย – BRAIDS⁵⁰ ทำการศึกษากลุ่มประชากรที่มีระดับความเสี่ยงที่แตกต่างกัน คือ หญิงชาย บริการทางเพศ ชายขับรถบรรทุก ชายวัยรุ่น และวัยรุ่นใหญ่ในชุมชนรายได้ต่ำในเขตเมือง เพื่อหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในเชิงนโยบาย และการวางแผนป้องกัน กล่าวได้ว่าเป็นโครงการวิจัยโครงการแรกที่ใช้กลุ่มประชากรตัวอย่างหลายกลุ่มในการศึกษา นอกจากเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลทางพฤติกรรมแล้ว โครงการดังกล่าว ยังได้เก็บตัวอย่างเลือดจากบางส่วนของกลุ่มตัวอย่าง (ผู้ชายในชุมชน) เพื่อนำมาตรวจหาการติดเชื้อ เอช.ไอ.วี. ด้วย เป็นการนำเอาผลทางระบาดวิทยามาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง วิธีการเช่นนี้ เท่าที่มีทำอยู่ในขณะนั้น เห็นจะมีเพียงสองโครงการเท่านั้น คือโครงการ BRAIDS ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคมนี้ กับโครงการศึกษาพฤติกรรมทางเพศและการติดเชื้อ เอช. ไอ.วี.

ในกลุ่มทหารเกณฑ์ ของโรงพยาบาลค่าย สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เท่านั้น ผลการศึกษาของโครงการ BRAIDS ทำให้ทราบว่า ในประชากรกลุ่มที่ถูกเลือกเป็นตัวอย่างในการศึกษานั้น เพศสัมพันธ์กับคู่วัยเพศประเภทชั่วคราวฉาบฉวยนั้น มีอยู่อย่างแพร่หลาย เช่นเดียวกับการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย นอกจากนี้ผลการวิจัยยังชี้ว่าการที่จะส่งเสริมเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยด้วยการใช้ถุงยางอนามัย และการไม่สำส่อนทางเพศนั้นจำเป็นต้องเข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มประชากรเป้าหมายพอสมควร นอกเหนือจากการรณรงค์ด้านข่าวสารและการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม

เนื่องจากปัญหาการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทยมีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย และเนื่องจากแหล่งที่มาส่วนใหญ่ของเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือโสเภณีและสถานบริการค้าประเวณี หญิงโสเภณีจึงได้รับความสนใจในฐานะกลุ่มประชากรในการวิจัยมากเป็นพิเศษ กลุ่มหนึ่ง การศึกษาหลายเรื่องเกี่ยวกับหญิงขายบริการทางเพศของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ได้ให้ข้อมูลระดับลึกที่เป็นประโยชน์มากทั้งในทางวิชาการและในเชิงนโยบาย เช่น **Prostitution in Thailand** และโสเภณีเด็กใน

สังคมไทย ให้ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจทางเพศ และจำนวนโสเภณีทั่วไปและโสเภณีเด็ก ที่น่าจะกล่าวได้ว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มีเหตุมีผลที่สุดสำหรับช่วงเวลานั้น ไม่ใช่ให้สถิติที่มาจากการคาดเดาเอาโดยปราศจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรมในเชิงประชากร ดังที่มีการกล่าวอ้างกันในสื่อมวลชนบางส่วน งานค้นคว้าวิจัยอีกหลายเรื่องเกี่ยวกับหญิงบริการทางเพศ เช่น NICS-เขตปลอดโสเภณี ร่วมแรงแบ่งปันรัก และ หนูผิดไหมที่ขายตัว¹ ก็ได้เพิ่มองค์ความรู้และให้บริบทของประชากร ในกลุ่มอาชีพที่สังคมถือว่าไม่พึงปรารถนา แต่ทว่าไม่เคยสามารถควบคุมได้เลยนี้ เป็นอย่างดี

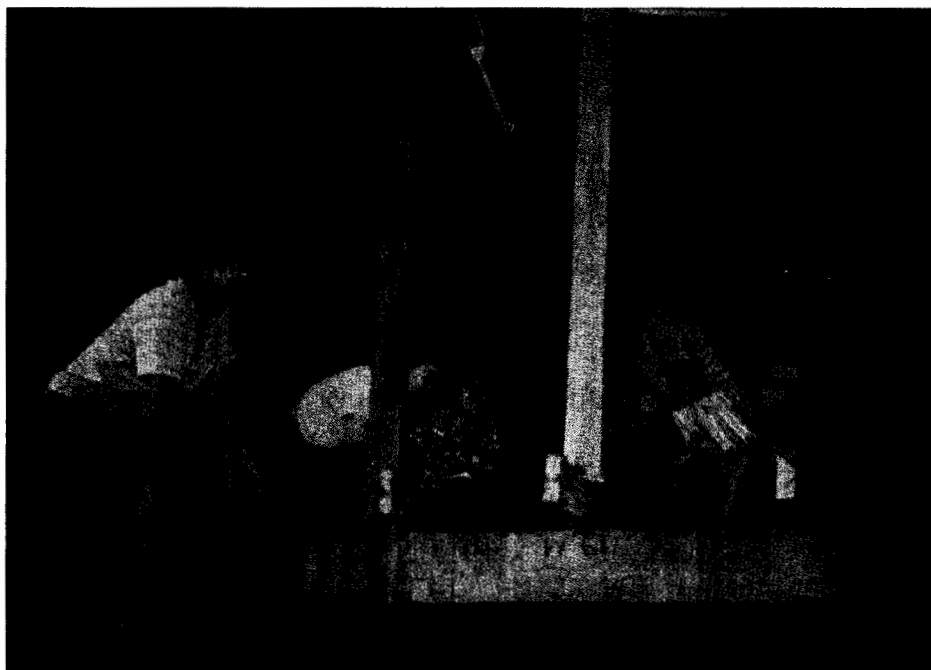
นอกเหนือจากกลุ่มประชากรที่มี “พฤติกรรมเสี่ยง” ดังกล่าวแล้ว งานวิจัยส่วนหนึ่งของสถาบันฯ ยังให้ความสนใจกลุ่มประชากรที่มี “ภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ค่อนข้างเปราะบาง” เช่น กลุ่มแรงงานวัยหนุ่มสาวในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะแรงงานสตรีที่ยังโสด ผลการศึกษาส่วนนี้ทำให้ทราบว่า ในกลุ่มผู้ใช้แรงงานนั้น มีความต้องการด้านการศึกษาเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องสำหรับป้องกันตนเองจากโรคเอดส์ ไม่น้อยไปกว่าประชากรกลุ่มอื่น ๆ เพราะนอกจากจะมีความรู้ความเข้าใจที่จำกัดแล้ว ส่วนใหญ่ของประชากรกลุ่มนี้ก็คือผู้ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ค่อนข้างล่อแหลม

และห่างไกลจากการควบคุมดูแลของสมาชิก
อื่นในครอบครัว

ผลกระทบของเอดส์ที่ชัดเจนอยู่ที่เรื่อง
การเจ็บป่วยและการตาย แต่ผลทางสังคมที่
ตามมาก็มิได้ชัดเจน หรือรุนแรงน้อยไปกว่ากัน
เลย งานศึกษาเรื่องเอดส์และเด็กจับประเด็น
ที่ว่า ถ้าเอดส์แพร่ระบาดอยู่ในระดับหนึ่งระดับ
ใดไปจนถึง พ.ศ.2543 จำนวนเด็กที่คาดว่าจะ
เสียชีวิต เพราะติดเชื้อโรคเอดส์จากแม่จะมี
เท่าไร และเด็กที่จะต้องเป็นกำพร้าเพราะพ่อ
หรือแม่ หรือทั้งพ่อและแม่ตายเนื่องจากโรค
เอดส์นั้นจะมีเท่าไรในประเทศไทย การคาด
ประมาณในเรื่องนี้โดยนักวิจัยของสถาบันฯ
เป็นประโยชน์มากในการเตือนให้เตรียมตัวตั้ง

รับสถานการณ์ โดยเฉพาะในทางสังคม ซึ่ง
คาดว่าจะเลวร้ายต่อไปในอนาคต งานนี้จึง
ได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางทั้งในและ
ต่างประเทศ

นับแต่การรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ได้
เริ่มต้นมาอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อประมาณสิบปี
ที่ผ่านมา การรณรงค์ด้านข้อมูลข่าวสารดู
เหมือนจะเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง
แต่ผลของการสื่อสารด้านนี้เป็นอย่างไร ยังไม่มี
การประเมินอย่างเป็นกิจลักษณะ จนกระทั่ง
สถาบันวิจัยประชากรและสังคมดำเนินการ
เรื่องนี้ ในโครงการสำรวจประสิทธิผลของ
การสื่อสารเรื่องโรคเอดส์ต่อพฤติกรรมและ
ค่านิยม⁵² ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากว่า 1 ใน

3 ของกลุ่มประชากรตัวอย่าง ยังมีความรู้ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับอาการและการติดต่อของโรคเอดส์ ซึ่งเป็นที่เข้าใจได้ว่ากลุ่มนี้คงจะไม่รู้วิธีที่ถูกต้องในการป้องกันตนเองจากโรคนี้ แม้ในกลุ่มที่รู้ดีพอสมควรแล้วก็มีถึง 2 ใน 3 ที่ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศ ข้อมูลเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่ายังมีงานที่ต้องปรับปรุงอีกมากในการใช้สื่อเพื่อรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์เกี่ยวกับเรื่องนี้ สื่อเอดส์⁵³ ได้ทำการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นรูปธรรมไว้อย่างละเอียดว่า สื่อเพื่อการรณรงค์ป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในอนาคต ควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างไร

การควบคุมและป้องกันโรคเอดส์เป็นงานที่ต้องทำพร้อมกันหลายด้าน ในขณะที่ทำการควบคุมการแพร่ระบาดภายในประเทศ การป้องกันการแพร่เข้ามาจากภายนอกประเทศก็จำเป็นต้องทำควบคู่กันไปด้วย งานวิจัยของสถาบันฯ ได้มีส่วนให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในเรื่องนี้ คืองานวิจัยเรื่องการแพร่กระจายโรคเอดส์ในเขตชายแดนไทยเขมร⁵⁴ เปิดเผยข้อเท็จจริงให้ทราบว่าประชากรตามแนวรอยต่อชายแดนทั้งสองด้านของไทยและกัมพูชานั้นอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เปราะบางพอสมควรในเรื่องโรคเอดส์ เพราะนอกจากประชาชนส่วนหนึ่งจะมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อโรคโดยไม่รู้ตัว

แล้ว สื่อต่าง ๆ ที่จะทำให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องยังเข้าถึงได้ยากอีกด้วย เนื่องจากอยู่ห่างไกลและมีอุปสรรคทางภาษา การวิจัยอีกหนึ่งเรื่องหนึ่ง คือ พฤติกรรมเสี่ยงต่อโรคเอดส์ในหมู่นักท่องเที่ยว⁵⁵ก็นำเสนอข้อมูลให้ทราบว่านักท่องเที่ยวจากต่างประเทศมีโอกาสที่ติดหรือแพร่เชื้อโรคเอดส์ระหว่างท่องเที่ยวอยู่ในประเทศไทยได้อย่างไร ข้อมูลเช่นนี้มีความสำคัญในการควบคุมการแพร่เชื้อ เอช. ไอ. วี. ระหว่างประเทศ

จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา งานวิจัยเกี่ยวกับเอดส์ของสถาบันฯ มีจุดเน้นอยู่ที่การผลิตข้อมูลที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมเสี่ยง และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของพฤติกรรมเหล่านั้น พร้อมทั้งเปิดเผยให้เห็นว่าประชากรกลุ่มใดบ้างควรได้รับความสนใจจากองค์กรที่ทำงานด้านควบคุมและป้องกัน ในปัจจุบัน สถานการณ์เอดส์ได้มาถึงขั้นที่มีผู้ป่วยจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ สังคมกำลังเผชิญอีกด้านหนึ่งของโรคเอดส์ นั่นคือ ปัญหาการดูแลรักษา และการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อและผู้ป่วย การวิจัยที่ชี้ให้เห็นศักยภาพของหน่วยต่าง ๆ ทางสังคม เช่น ครอบครัว และชุมชน ในอันที่จะรับภาระและแบ่งเบาปัญหายังมีอยู่จำกัดมาก สถาบันฯ เองก็ยังคงอยู่ในระยะริเริ่มที่จะทำการวิจัยด้านนี้

นี่คือภารกิจที่จะต้องระดมทรัพยากรเพื่อดำเนินการต่อไปในอนาคต

ประเทศไทยได้รับการยอมรับจากนานาชาติว่าเป็นประเทศที่จัดกิจกรรมตอบโต้การระบาดของโรคเอดส์ได้อย่างแข็งแกร่ง และมีประสิทธิภาพที่สุดในบรรดาประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ต้องยอมรับว่าการที่ประเทศไทยประสบความสำเร็จในด้านนี้ก็เพราะได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่ทำควบคู่กันมาตลอด

แน่นอนละ มีหลายองค์กรที่มีส่วนในการทำวิจัยด้านนี้ ในจำนวนนั้น สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มีบทบาทที่โดดเด่นอยู่ในระดับแนวหน้า □

งานวิจัยเกี่ยวกับการย้ายถิ่นและความเป็นเมือง

นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งประเทศไทยได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2503 ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างมากทั้งในเชิงเศรษฐกิจและประชากร การย้ายถิ่นและการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกรุงเทพฯ และเมืองที่อยู่รายรอบเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงผลของการพัฒนาที่ผ่านมา การย้ายถิ่นได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นและมีได้ส่งผลกระทบต่อตัวผู้ย้ายและครอบครัวเท่านั้น แต่ส่งผลกระทบต่อถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางของผู้ย้ายด้วย การศึกษาทำความเข้าใจต่อกระบวนการย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นทั้งหมด ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาคนับเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งที่จะช่วยให้การกำหนดโครงการและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การย้ายถิ่นมีความชัดเจนยิ่งขึ้น สถาบันวิจัยประชากรและสังคมได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว การศึกษาวิจัยแ่งมุมหนึ่งซึ่งถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดมาในช่วง 25 ปี จึงมุ่งเน้นไปที่การย้ายถิ่นและความเป็นเมือง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของสถาบันฯ เริ่มครั้งแรกเมื่อปี 2519 หรือหลังจากที่ได้ก่อตั้งสถาบันฯ มา 5 ปี เริ่มจากงานวิจัยชิ้นเล็ก ๆ เพื่อติดตามผู้ย้ายถิ่นออกเนื่องจากในช่วงนั้นมีฝรั่งเข้ามาศึกษาเก็บ

ข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ และพบว่าบ้านนาคูหรือบ้านทางช้าง ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ในจังหวัดอยุธยา มีผู้ย้ายถิ่นออกสูงมาก โดยส่วนหนึ่งย้ายไปกรุงเทพฯ เพื่อขายแรงงาน อีกส่วนหนึ่งย้ายไปกาญจนบุรีเพื่อไปตั้งถิ่นฐานใหม่ การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเพียงประมาณ 200 ราย เหตุที่ศึกษาน้อยเพราะต้องใช้เวลาในการติดตาม การศึกษาครั้งนี้ใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบ Snowball คือศึกษาจากผู้รู้หรือผู้ให้ข่าวสารในหมู่บ้านก่อน และแนะนำผู้ สามารถจะให้ข้อมูลได้ต่อ ๆ กันไป ผลการศึกษารั้งแรกนี้พบว่าคนไทยมีการเคลื่อนย้ายตลอดเวลา ย้ายถิ่นกันหลายครั้ง ทั้งย้ายแบบชั่วคราวและถาวร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเครือข่ายในสังคมโดยเฉพาะเครือข่ายปลายทาง โครงการดังกล่าวใช้เวลาศึกษาประมาณ 1 ปี และเนื่องจากศึกษาด้วยวิธีทางมานุษยวิทยา ซึ่งเก็บรายละเอียดส่วนบุคคลเอาไว้มาก ด้วยเหตุผลของจริยธรรมการวิจัย จึงใช้ชื่อที่ไม่เป็นทางการว่าบ้านทางช้าง และตั้งชื่อโครงการนี้ตามพื้นที่ศึกษาว่าโครงการผู้ย้ายถิ่นจากบ้านทางช้าง⁵⁶

จากนั้นต่อมาคือในปี 2520 สถาบันฯ ได้รับเงินสนับสนุนจาก UNESCO ให้ศึกษาวิจัย

การย้ายถิ่นในกรุงเทพฯ⁵⁷ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของผู้ย้ายถิ่นทั้งก่อนและหลังย้ายเข้ากรุงเทพฯ จุดเด่นของโครงการอยู่ที่วิธีการศึกษา โดยเฉพาะการเลือกตัวอย่างและการเก็บข้อมูล ชั้นแรกอาศัยการเลือกตัวอย่างบางส่วน (Sub-sample) จากการสำรวจการย้ายถิ่นของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ทำเมื่อปี 2523-2524 ครอบคลุมผู้ย้ายถิ่นทั้งหมด 498 ราย ชาย 251 ราย และหญิง 247 ราย แต่ละรายถูกสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากข้อคำถามที่ทางสำนักงานสถิติแห่งชาติเคยถามไว้ จากนั้นอีก 6 เดือนหลังการสัมภาษณ์จะติดตามสอบถามอย่างต่อเนื่องอีก 5 ครั้ง เพื่อติดตามพฤติกรรมการย้ายในช่วงนั้น โดยส่งเป็นข้อคำถามทางไปรษณีย์สอบถามไปทุกเดือน ผลการศึกษาพบว่าผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ที่ตั้งใจมาอยู่กรุงเทพฯ ไม่มีปัญหาในการปรับตัวเรื่องที่อยู่อาศัย ทุกคนยอมรับว่ากรุงเทพฯ ดีกว่าถิ่นเดิมก่อนย้าย โดยเฉพาะในเรื่องรายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทั้งที่ทำงานและที่บ้าน สำหรับในส่วนที่เป็นข้อคำถามการติดตามผู้ย้ายถิ่นภายใน 6 เดือนหลังการสัมภาษณ์ พบว่าเพียงครึ่งหนึ่งของผู้ย้ายถิ่นยังคงอาศัยอยู่ที่เดิม มีเพียงร้อยละ 12 เท่านั้นที่ย้ายภายในกรุงเทพฯ และอีกร้อยละ 30 ที่ย้ายกลับถิ่นเดิม ที่เหลือได้ย้ายต่อไป

ยังจังหวัดอื่นอีก

โครงการต่อมาคือ โครงการศึกษาวิจัยการย้ายถิ่นเข้าเขตสุขาภิบาล 15 แห่งในประเทศไทย⁵⁸ การศึกษานี้อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดที่ว่า การย้ายถิ่นเข้าเขตสุขาภิบาลเป็นการส่งเสริมให้มีการพัฒนาชุมชนเมืองขนาดเล็ก และพบว่ารัฐบาลควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาเขตสุขาภิบาล โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีผู้ย้ายถิ่นเข้าเป็นจำนวนมาก เพราะการย้ายถิ่นชนบทสู่เมืองใหญ่ต้องอาศัยเมืองขนาดเล็ก เป็น stepping stone ด้วยในบางกรณี

จากนั้นสถาบันฯ ใช้เวลาประมาณ 7 ปี ในการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อศึกษาการย้ายถิ่นระดับชาติเรื่อง การย้ายถิ่นภายในประเทศไทย⁵⁹ งานวิจัยชิ้นนี้นับเป็นงานวิจัยชิ้นแรกของประเทศ และชิ้นที่ 2 ของโลก* ที่ทำการศึกษาโดยวิธีสำรวจการย้ายถิ่นระดับประเทศในทุกมิติ คือศึกษาทั้งระดับ แนวโน้ม และรูปแบบของการย้ายถิ่น ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมของผู้ย้ายถิ่น ตลอดจนเหตุและผลของการย้ายถิ่น โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก International Development Research Cooperation (IDRC) แม้ IDRC ได้สิ้นสุดการให้ทุนด้านประชากรลงทั่วทุก

* (ชิ้นแรกของโลกศึกษาที่ประเทศอินโดนีเซีย)

ประเทศก็ยังตัดสินใจให้ทุนนี้แก่สถาบันฯ เป็นแห่งสุดท้าย นับเป็นโครงการของสถาบันฯ ที่ได้รับความสนใจและไว้วางใจจาก IDRC เป็นพิเศษโครงการนี้ทำการสำรวจเก็บข้อมูลในช่วงปี 2535 ครอบคลุมตัวอย่าง 7,537 ครอบครัว 31,030 คน ผลการศึกษาพบว่าคนไทยนิยมย้ายถิ่นกันมาก กรุงเทพฯ ยังเป็นเมืองที่คนนิยมย้ายมาสูงที่สุด และกรุงเทพฯ ยังมีลักษณะของการย้ายถิ่นหมุนเวียนเข้าออกสูงมาก ทำให้จำนวนคนในกรุงเทพฯ ในช่วงฤดูร้อนมีมากกว่าในช่วงฤดูฝนถึงหนึ่งล้านคน ภาคอีสานมีผู้ย้ายถิ่นตามฤดูกาลสูงที่สุด คือสูงถึง 39% ผู้ย้ายถิ่นตามฤดูกาลเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และมีระดับการศึกษาต่ำกว่าผู้ย้ายถิ่นแบบอื่น ๆ ส่วนสำคัญที่การศึกษานี้พบก็คือการย้ายถิ่นเข้าเมืองตามฤดูกาลหรือย้ายถิ่นแบบหมุนเวียนนั้น ได้กลายมาเป็นวิถีชีวิตของชาวชนบทไทย เพราะการย้ายถิ่นเป็นเรื่องของการบริหารโอกาสในชีวิตคนไทย ยังคงมีเลือดของความเป็นอิสระ พร้อมทั้งจะแสวงหาโอกาสของชีวิตในถิ่นที่อยู่อื่น ๆ จึงคาดว่าไม่มีนโยบายใดที่จะยุติการย้ายถิ่นของผู้คนได้ทั้งหมด ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายที่ว่าไม่ควรจะขัดขวางผู้ที่อยากย้ายถิ่น แต่ต้องพยายามทำให้มีการย้ายถิ่นมีประสิทธิภาพที่สุด และช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหของ

ผู้ย้ายถิ่น รวมทั้งควรบริหารการย้ายถิ่นตามฤดูกาลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งต่อตัวผู้ย้ายถิ่นเองและสังคมส่วนรวม ควรให้ได้ทั้งงานในชนบทและงานในเมือง

การวิจัยชิ้นนี้นับเป็นผลงานวิจัยชิ้นประวัติศาสตร์ที่สำคัญชิ้นหนึ่งของประเทศในบริบทของการวิจัยเรื่องการย้ายถิ่น ผลจากการวิจัยได้นำเสนอข้อมูลพื้นฐานจำนวนมากที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการย้ายถิ่นของประเทศ และได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในระดับชาติ ทำให้เกิดการอภิปรายหลากหลายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและการวางแผนการศึกษาในอนาคต

อีกสองปีต่อมา คือในปี 2537 ได้มีการศึกษาติดตามผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ⁶⁰ โดยใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจระดับชาติเรื่องการย้ายถิ่นภายในประเทศไทยที่ทำในปี 2535 เป็นข้อมูลฐาน วัตถุประสงค์หลัก

ของการศึกษาค้างนี้ก็เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวและชุมชนในพื้นที่ที่มีการย้ายถิ่นสูง และศึกษาถึงความสำคัญของจำนวนเงินที่ผู้ย้ายถิ่นส่งกลับให้ครัวเรือนของตนที่อยู่ในชนบท รวมทั้งศึกษาเรื่องการตัดสินใจและความตั้งใจในการย้ายถิ่นด้วย การศึกษาค้างนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation) ครอบครัวครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด 1,600 ครัวเรือน ใน 5 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยครอบคลุมตัวอย่างที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเดิมในการสำรวจเมื่อปี 2535 เป็นจำนวน 600 คน การย้ายถิ่นในการศึกษาค้างนี้ถูกนิยามว่าเป็นการเคลื่อนย้ายข้ามตำบลอย่างน้อยเป็นเวลา 1 เดือน จุดเด่นของโครงการศึกษาอยู่ตรงที่เป็นการศึกษาต่อเนื่อง (Longitudinal Study) หลังจากทำการวิจัยที่ทำในปี 2535 ผ่านไปสองปีเต็ม การศึกษาค้างนี้เก็บข้อมูลในช่วงฤดูฝนซึ่งเป็นช่วงที่ผู้ย้ายถิ่นตามฤดูกาลได้ย้ายกลับมายังที่อยู่เดิม คณะผู้วิจัยสามารถติดตามกลุ่มตัวอย่างได้ถึง 98% นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพโดยคัดเลือกและทำการสัมภาษณ์ผู้ย้ายถิ่นกลับเพียงบางส่วนจากจำนวนตัวอย่างที่ได้ศึกษาทั้งหมดควบคู่ไปกับการใช้แบบสอบถามถามบุคคลและครัวเรือน

ผลการศึกษาพบว่าผู้ย้ายถิ่นตามฤดูกาลส่วนใหญ่จะละถิ่นหลังฤดูเก็บเกี่ยวเป็นระยะเวลาสั้น ๆ ระหว่างเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน และจะย้ายกลับถิ่นเดิมในราวเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ส่วนใหญ่ของผู้ย้ายจะมุ่งตรงมายังกรุงเทพฯ ครอบครัวในกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากได้รับเงินที่ผู้ย้ายถิ่นส่งกลับ โดยผู้ย้ายถิ่นกลับ (return migrant) ส่งเงินกลับบ้านมากกว่าผู้ย้ายถิ่นออก (out-migrant) ครัวเรือน

ที่ทำการเกษตรจะอาศัยเงินส่งกลับช่วยเหลือรายได้ของครอบครัว และครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำจะมีผู้ย้ายถิ่นออกในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา มากกว่ากลุ่มอื่น ในด้านการใช้จ่ายเงินที่ผู้ย้ายส่งกลับพบว่าครัวเรือน ส่วนใหญ่นำเงินเหล่านี้ไปใช้ในความจำเป็นพื้นฐาน เช่น อาหารและเสื้อผ้า ส่วนเรื่องการตัดสินใจย้าย พบว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น

โดยเฉพาะพ่อแม่สำหรับผู้มีอายุน้อย และ
คู่สมรสสำหรับผู้ที่ตั้งงานแล้ว ส่วนความตั้งใจ
ในการย้ายถิ่นในอนาคต พบว่าประมาณ 70%
ตั้งใจจะย้ายในฤดูแล้ง และที่สำคัญที่สุดพบว่า
85% ของผู้ย้ายถิ่นตามฤดูกาลตกลงใจจะไม่
ย้ายถิ่นถ้าได้เงินสนับสนุนจากรัฐ 1,200 บาท
ต่อเดือน และถ้าเพิ่มจำนวนเงินเป็น 1,800
บาท ก็จะมีผู้ตัดสินใจไม่ย้ายเพิ่มขึ้นอีกเพียง
เล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งตรงจุดนี้นับเป็นการช่วย
ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของนโยบายรัฐที่ว่า
จะเพิ่มรายได้ให้ชาวชนบทถ้าไม่ย้ายถิ่น ออก
ว่าควรอยู่ในระดับใดที่สมเหตุสมผลพอที่
จะช่วยไม่ให้ย้ายถิ่นออก

ในปี 2537 สถาบันฯ ได้ทำการศึกษา
ติดตามผู้ย้ายถิ่นในทำนองเดียวกันนี้อีกที่
อำเภอหางรอง จังหวัดบุรีรัมย์⁶¹ เป็นการ
ศึกษาแบบต่อเนื่อง (Longitudinal Study) โดย
ใช้ข้อมูลที่สถาบันฯ เก็บรวบรวมเมื่อปี 2527
เป็นข้อมูลฐานเพื่อดูแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง
ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ทางด้านประชากร
เศรษฐกิจและสังคมว่าส่งผลกระทบต่อการ
ย้ายถิ่นของคนในอำเภอหางรองอย่างไร รวม
ทั้งศึกษาปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อ
การย้ายถิ่นออกของคนในอำเภอหางรอง โดย
ใช้ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ (Geographic Informa-
tion System : GIS) งานวิจัยชิ้นนี้นับเป็นงาน

วิจัยชิ้นแรกของสถาบันฯ ที่ใช้ข้อมูลทาง
ภูมิศาสตร์ (GIS) ประกอบการวิเคราะห์ทางด้าน
ประชากร ซึ่งทางสถาบันฯ ทำวิจัยร่วมกับนัก
วิจัยจากมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนาสหรัฐ-
อเมริกา (Carolina Population Center, University
of North Carolina at Chapel Hill) และอาจ
กล่าวได้ว่าเป็นงานวิจัยหนึ่งในสองชิ้นที่มีการ
กล่าวถึงกันอย่างมากในวงวิชาการระดับ
นานาชาติ เรื่องประชากรและสิ่งแวดล้อม (อีก
ชิ้นหนึ่งที่ศึกษาลาย ๆ กันที่ประเทศเนปาล
เรื่อง Chitwan Valley Family Study ; CVFS)

เนื่องจากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
เป็นภาคที่มีคนที่ย้ายถิ่นออกสูงที่สุด งานวิจัย
ของสถาบันฯ ที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นหลายชิ้น
จึงจะลงไปที่ภาคอีสาน ก่อนหน้าที่โครงการ
ใหญ่ ๆ ที่กล่าวข้างต้นจะเกิดขึ้นนั้น ได้มี
โครงการศึกษาวิจัยชิ้นเล็ก ๆ เฉพาะพื้นที่เกิดขึ้น
หลายชิ้น อาทิเช่น การศึกษาเรื่องแบบแผน
ตัวกำหนด และผลกระทบของการย้ายถิ่นใน
จังหวัดขอนแก่น⁶² ซึ่งศึกษาเมื่อปี 2523 หรือ
เมื่อ 15 ปีก่อน ซึ่งพบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่ง
ของตัวอย่างที่ศึกษาได้ย้ายออกไปหางานทำใน
กรุงเทพฯ โดยหนึ่งในห้าย้ายไปเพื่อศึกษาต่อ
และพบว่าประมาณร้อยละ 4 ย้ายไปทำงานใน
ต่างประเทศ โดยเฉพาะย้ายไปทำงานใน
ตะวันออกกลาง

โครงการย้ายถิ่นที่สถาบันฯ กำลังดำเนินการศึกษาอยู่ในปัจจุบันคือ โครงการวิจัยเกี่ยวกับทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย^{๕๓} โครงการวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เริ่มดำเนินการเมื่อปี 2538 เป็นโครงการใหญ่และเป็นโครงการระดับชาติที่ยึดผลประโยชน์ของประเทศและประชาชนไทยในระยะยาวเป็นเป้าหมายสูงสุด ทั้งนี้เนื่องด้วยในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมา ประเทศไทยเริ่มประสบภาวะตึงตัวทางด้านแรงงานจนถึงขั้นขาดแคลนแรงงาน ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะประเภทแรงงานไร้ฝีมือเท่านั้น แต่ขาดแคลนแรงงานฝีมือและกึ่งฝีมือบางสาขาอีกด้วย ดังนั้นแม้ว่ารัฐจะสร้างกำแพงป้องกันแรงงานต่างชาติดไว้ค่อนข้างรัดกุมเพียงไรก็ปรากฏว่ามีแรงงานข้ามชาติที่ไม่ถูกกฎหมายเข้ามาอยู่เต็มเมือง ซึ่งมีผู้คาดประมาณไว้ว่าอาจสูงถึงหนึ่งล้านคน สถานการณ์แรงงานข้ามชาติที่ไม่ถูกกฎหมายนี้เป็นสิ่งที่สังคมไทยต้องยอมรับและต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่จะจัดการอย่างไรให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ในฐานะเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการศึกษาวิจัยโดยตรง จึงรับภาระที่จะศึกษาในเรื่องนี้ โดยครอบคลุมหลายมิติทั้งในแง่ประชากร เศรษฐกิจ

สังคม วัฒนธรรม และกฎหมาย ในมิติทางประชากรจะเป็นการศึกษาสำรวจข้อเท็จจริงและผลกระทบของแรงงานข้ามชาติในประเทศ ด้วยการคาดประมาณจำนวนแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองแบบผิดกฎหมายอย่างเป็นระบบว่ามีจำนวนเท่าไรทั่วประเทศ โดยอาศัยฐานข้อมูลจากหลายหน่วยงาน รวมทั้งเก็บข้อมูลเองในพื้นที่ 20 จังหวัด และเก็บทางไปรษณีย์ในจังหวัดที่เหลือ ตลอดจนจะทำการคาดประมาณจำนวนชาวไทยภูเขา และชนกลุ่มน้อยทั้งกลุ่มที่ได้รับสัญชาติและยังไม่ได้รับสัญชาติไทย รวมทั้งคาดประมาณจำนวนแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองถูกต้องแต่หลบเลี่ยงทำงานและกลุ่มที่เข้าเมืองเกินเวลาที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ได้

จุดเด่นและความชัดของการศึกษาในมิติทางประชากร คือ การฉายภาพอุปทานของประชากรวัยแรงงานใน 15 ปีข้างหน้า (Projection of labour supply) แยกตามภูมิภาค เพศ และระดับการศึกษา รวมทั้งฉายภาพมหภาคความต้องการแรงงาน (Projection of labour demand) เพื่อวิเคราะห์ว่าจะมีความขาดแคลนแรงงานของประเทศหรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะเชื่อมโยงถึงการวางนโยบายว่าสมควรเปิดรับแรงงานข้ามชาติเข้าประเทศหรือไม่ ส่วนกระบวนการจ้างแรงงานข้ามชาติที่ล้น

เข้าเมือง และความคิดเห็นของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องจะเป็นการศึกษาสำรวจข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ และใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ นายจ้างหรือผู้ประกอบการธุรกิจเอกชนสาขาต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งในส่วนกลางและในระดับจังหวัด ตัวแทนจากสภาหอการค้าจังหวัด นายกสมาคมวิชาชีพที่เกี่ยวข้องประชาชนไทยในพื้นที่แรงงานข้ามชาติที่ลักลอบเข้าเมือง และแรงงานไทยในท้องถิ่นที่มีการจ้างแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเกือบทั้งหมดจะเป็นแรงงานไร้ฝีมือ ส่วนการวิเคราะห์ภาพรวมของแรงงานข้ามชาติที่ได้รับใบอนุญาตทำงานในประเทศไทย จะมีรายละเอียดที่ไม่เคยศึกษากันมาก่อน ได้แก่ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ประเภทการจ้าง ประเภทธุรกิจ และระยะเวลาในการทำงาน

สำหรับการศึกษาในมิติทางเศรษฐศาสตร์ แรงงาน จะเป็นการศึกษาวิเคราะห์นโยบายของรัฐต่อการนำเข้าแรงงานข้ามชาติ และมิติทางกฎหมาย จะเป็นการศึกษาวิเคราะห์ใน 3 ประเด็นหลักคือ ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเรื่องการเข้าเมืองไทยของผู้ใช้แรงงานข้ามชาติ ศึกษาวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับการทำงานและการประกอบธุรกิจของคน

ต่างด้าว และศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเรื่องการผสมผสานตนเองของผู้ใช้แรงงานข้ามชาติในสังคมไทย

นอกจากสถาบันฯ จะทำการศึกษาสำรวจและวิจัยเกี่ยวกับการย้ายถิ่นเองแล้ว สถาบันฯ ยังใช้ข้อมูลการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งสำรวจทุก 10 ปีมาศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการย้ายถิ่นระดับประเทศ และศึกษาเป็นหัวข้อพิเศษที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง เช่น การย้ายถิ่นในภาคใต้⁶⁴ เป็นต้น การวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาตินี้ ได้นำไปสู่ความร่วมมือทางวิชาการร่วมกันกับสำนักงานสถิติแห่งชาติหลายชิ้นงานด้วยกัน

สถาบันฯ ยังร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในประเทศในการศึกษาวิจัยเรื่องการย้ายถิ่นอีกด้วย เช่น ร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นของคนจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ⁶⁵ เป็นต้น

ที่ผ่านมามองเห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของสถาบันฯ ส่งผลกระทบต่อนโยบายระดับชาติ รวมทั้งการนำไปปฏิบัติจริง โดยเฉพาะการนำเสนอผลงานวิจัยที่ผ่านทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผ่านทางคณะกรรมการด้านการย้ายถิ่นและการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ผ่าน

ทางคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและผ่านทางหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในการนำไปปฏิบัติจริงที่ขอยกเป็นตัวอย่างในที่นี้ เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ใช้มาตรฐานคำถามจากการศึกษาวิจัยเรื่องการย้ายถิ่นในประเทศ นำไปสำรวจเกี่ยวกับการย้ายถิ่นที่ทางสำนักงานทำทุก 2 ปี เป็นต้น

ในอนาคต สถาบันฯ จะเพิ่มมิติของการศึกษา และการมองการย้ายถิ่นพร้อม ๆ กัน ทั้งในด้านบวกและด้านลบ มิใช่มองเพียงด้านใดด้านหนึ่งเหมือนในอดีต และจะเน้นการวิจัยที่มองผู้ย้ายถิ่นเป็นทรัพยากร

มนุษย์ที่มีคุณค่า จะศึกษาเพื่อหาแนวทางปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้ย้ายถิ่นในทุกด้าน โดยจะตั้งอยู่บนหลักการที่ว่ามิได้สนับสนุนการย้ายถิ่นที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม ขณะเดียวกันก็จะไม่ขัดขวางการย้ายถิ่นที่นำไปสู่การพัฒนาด้วย □

การวิจัยเกี่ยวกับประชากรและสิ่งแวดล้อม

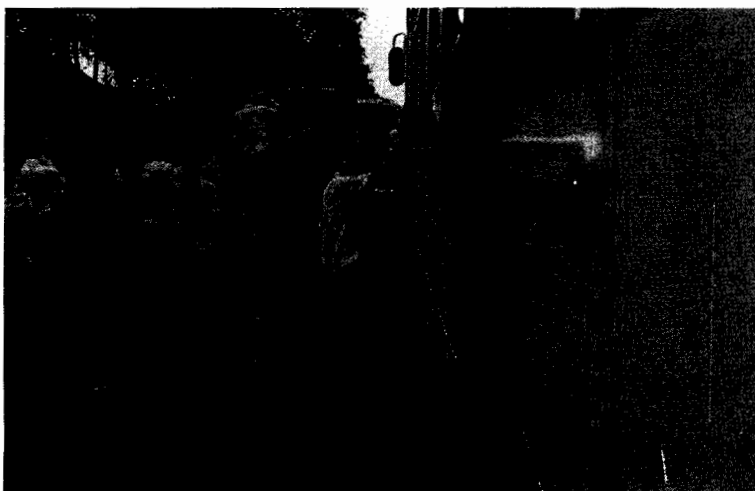
ขณะนี้ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจในเรื่องประชากรและสิ่งแวดล้อมกันอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากความคิดที่ว่าปริมาณทรัพยากรธรรมชาติมิใช่เป็นสิ่งที่มียูโดยไม่รู้จำกัด ถ้าหากจำนวนผู้บริโภคมีมากเกินไปที่ทรัพยากรธรรมชาติจะเกิดใหม่ได้ทันทรัพยากรและอาหารที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอต่อการบริโภค รวมทั้งการที่มีประชากรจำนวนมากเกินไปทำให้เกิดปัญหาสถานะแวดล้อมอีกด้วย เช่น การถางป่าเพื่อเพิ่มที่ดินทำกิน ปัญหาป่าเสื่อมโทรม ฯลฯ

การเพิ่มจำนวนประชากรและการลดลงของทรัพยากรในประเทศกำลังพัฒนาส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นของคนในชนบทที่ยากจนเข้าสู่

เมืองมากขึ้น เพราะคนเหล่านี้ต้องการงานทำ ต้องการที่อยู่อาศัย ต้องการบริการทางด้านสุขภาพ รวมทั้งบริการทางด้านการศึกษา สำหรับบุตรหลานอีกด้วย

กรุงเทพมหานครนับเป็นเมืองที่ถูกพัฒนาให้เป็นเมืองเอกของประเทศ เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของการบริหาร เศรษฐกิจ การศึกษา การคมนาคม และการบริการต่าง ๆ ฯลฯ ปัจจุบันพบว่าประมาณ 1 ใน 7 ของประชากรไทยอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ รวมทั้งมีคนย้ายถิ่นเข้ามาเป็นจำนวนมาก กรุงเทพฯ จึงต้องเผชิญกับปัญหาความเป็นเมืองใหญ่มากมาย เช่น ปัญหาการจราจร ความแออัด สัมมลภาวะ การขาดแคลนน้ำ และสาธารณสุข-

โรคต่าง ๆ ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ดูเหมือนจะเกี่ยวข้อสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ การศึกษาแบบผสมผสานระหว่างวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ น่าจะเป็นแนวทางที่สำคัญที่ช่วยแก้ไข้ปัญหาเหล่านี้ได้ สถาบันวิจัยประชากร

สุขภาพอนามัย และ
การปรับตัวให้เข้ากับ
การเปลี่ยนแปลง
ของสิ่งแวดล้อม
ไว้ทำการศึกษา
วิเคราะห์อีกด้วย

นอกจากการ
ศึกษาวิจัยที่มีผล
กระทบต่อนโยบาย
หรือการเปลี่ยน-
แปลงในระดับ

และสังคม จึงให้ความสนใจ ทำการศึกษาวิจัย
ในเรื่องนี้เป็นพิเศษ โดยเน้นในเรื่องของ
ความคิดเห็น ความเข้าใจ การยอมรับใน
สภาวะแวดล้อมของทุกฝ่าย นับตั้งแต่
ประชากรที่อาศัย

อยู่ในกรุงเทพฯ
เจ้าหน้าที่ทั้งของรัฐ
และเอกชน รวม
ทั้งกำหนดนโยบาย
และได้มีการศึกษา
เก็บรวบรวมข้อมูล
เกี่ยวกับทรัพยากร
และคุณภาพของ
สิ่งแวดล้อมที่มีต่อ

มหภาค เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ในระดับล่างแล้ว สถาบันฯ ยังให้ความสนใจ
ต่อการศึกษาในระดับจุลภาค ซึ่งจะมีผล
กระทบต่อนโยบายระดับมหภาคได้ เช่น

การศึกษาโครงการชุมชนเชิงที่^{๑๑} และโครงการวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง^{๑๒} ซึ่งแสดงให้เห็นว่าองค์กรชุมชนมีพลังในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้ เช่นเดียวกับมิติหรือแง่มุมอื่น ๆ ความรู้และประสบการณ์ของชุมชนนี้จึงสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ และก่อให้เกิดคุณภาพการแก้สังคมไทยในวงกว้างต่อไปได้

ผลกระทบทางด้านประชากรและสิ่งแวดล้อมไม่ได้มีอยู่เฉพาะในเมืองเท่านั้น แท้จริง แล้วคนในชนบทซึ่งต้องอาศัยการเกษตรเป็นหัวใจสำคัญ คือผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด สถาบันฯ จึงได้มีการศึกษาทางด้านประชากรและสิ่งแวดล้อมในมิติอื่น ๆ อีกด้วย ในงานวิจัยด้านผลกระทบทางด้านประชากรอันเนื่องมาจากการพัฒนาชนบท^{๑๓} แสดงให้เห็นชัดเจนว่าการสร้างเขื่อนมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชากรโดยรอบ ประการสำคัญก็คือลดจำนวนคนย้ายถิ่นออกได้พอสมควร แต่การย้ายถิ่นเข้ามาในท้องที่ที่มีการสร้างเขื่อนจะมีน้อยเนื่องจากราคาที่ดินสูงขึ้น

การสร้างเขื่อนไม่มีผลกระทบต่อปริมาณการมีส่วนร่วมของแรงงานสตรี แต่มีผลต่อ

ธรรมชาติหรือลักษณะของงาน กล่าวคือ การสร้างเขื่อนทำให้เกิดลักษณะงานหลากหลายขึ้นอย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสถานะเศรษฐกิจจะดีขึ้นแต่ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรก็สูงตามไปด้วย จะเห็นได้ว่าประชาชนในชุมชนที่สร้างเขื่อนจะนิยมใช้การคุมกำเนิดกันมาก ซึ่งนำไปสู่การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ของกลุ่มสตรีในชุมชนดังกล่าว

การศึกษาเรื่อง ผลกระทบของประชากรต่อแบบแผนการใช้ที่ดินและป่าชุมชน^{๑๔} แสดงให้เห็นชัดเจนว่าในเขตชนบทการเพิ่มจำนวนประชากรไม่ได้มีผลโดยตรงต่อการลดลงของพื้นที่ป่า เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการลดลงของป่าคือนโยบายการให้สัมปทานป่าไม้และภาวะการตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกพืชเศรษฐกิจป้อนตลาดในเขตเมืองหรือป้อนตลาดโลก และในทางกลับกันขนาดของประชากร หน่วยครัวเรือน และแบบแผนการย้ายถิ่นที่ถูกกำหนดโดยพื้นที่การเกษตร (และพื้นที่ป่า)

การลดลงของป่าไม่ได้สร้างความตระหนักและระแวดระวังให้แก่ประชากรในเรื่องการรักษาป่า เนื่องจากเมื่อพื้นที่ป่าลดลงย่อมมีผลกระทบที่ประชากรในชุมชนสามารถ

รู้สึกและรับรู้ได้ในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน เช่น น้ำน้อยลง (ทั้งน้ำดื่ม น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตร) ฤดูร้อนยาวนานขึ้น อากาศร้อนขึ้น มีไฟป่าบ่อยขึ้นและรุนแรงมากขึ้น อาหารตามธรรมชาติ และสัตว์ป่าน้อยลง สัตว์เลื้อยคลานประเภทงูมีมากขึ้น ลมแรงขึ้น การย้ายถิ่นเข้าไม่มีในขณะที่การย้ายถิ่นออกมีมากขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถนำมาจัดเป็นระบบ เพื่อเป็นสัญญาณเตือนภัย (early warning system) ในท้องถิ่นอื่น ๆ ได้

ในอนาคตงานวิจัยของสถาบันฯ ที่เกี่ยวข้องกับประชากรและสิ่งแวดล้อมคงขยายขอบเขตให้กว้างขวางมากขึ้น ทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค เพื่อใช้ผลการศึกษาเป็นแนวทางในการวางแผนแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชากรและสิ่งแวดล้อม □

ประเทศชาติยิ่งพัฒนาไป ปัญหาการวิจัยก็เพิ่มความหลากหลายยิ่งขึ้น ความสนใจของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม แม้จะมุ่งเน้นอยู่ที่การศึกษาวิจัย 5 กลุ่มเรื่องที่ได้กล่าวมาแล้ว มองไปข้างหน้าจากจุด 25 ปี ของสถาบันฯ จะแลเห็นภาพกลุ่มเรื่องงานวิจัยของสถาบันฯ ดังนี้

สตรีศึกษา สถาบันฯ กำลังวางรากฐานงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทสตรี ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันระหว่างเพศ รวมทั้งเรื่องสตรีกับการพัฒนา

เอเชียอาคเนย์ศึกษา สถาบันฯ มีแผนการที่จะศึกษาวิจัยรวบรวมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประชากร และสังคมของประเทศเพื่อนบ้าน

คนข้ามชาติ ด้วยเล็งเห็นว่าปัญหาคนข้ามชาติ จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประชากร และปัญหาสังคมของไทยอย่างมากในอนาคต สถาบันฯ จึงจะยังคงความสนใจที่จะศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ต่อไป

รายชื่อโครงการวิจัยของสถาบันฯ เฉพาะ ส่วนที่กล่าวถึงในหนังสือ “กว่าจะถึงวันนี้... ๒๕ ปี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม”

- 1 ความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติในเรื่องการวางแผนครอบครัวของประชากรในเขตชานเมือง (2514)
- 2 การประเมินผลโครงการใช้พนักงานเย็บบ้านสำหรับงานวางแผนครอบครัวในประเทศไทย (2513)
- 3 การวางแผนครอบครัวในเขตอำเภอบางเขน กรุงเทพมหานคร (2512)
- 4 การสำรวจผลกระทบและประสิทธิผลของการใช้พนักงานเย็บบ้านในงานวางแผนครอบครัว (2515)
- 5 ต้นทุนและประสิทธิผลของโครงการวางแผนครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร (2517)
- 6 ผลกระทบและประสิทธิผลของโครงการเร่งรัดงาน ด้านวางแผนครอบครัวและสาธารณสุข ใน 20 จังหวัด (2520)
- 7 การให้บริการวางแผนครอบครัวเพื่อใช้เป็นยุทธวิธีในการลดอัตราเพิ่มประชากร (2522)
- 8 การวิเคราะห์การกระจายและการเข้าถึงบริการวางแผนครอบครัวในประเทศไทย (2525) ตัวชี้วัดการเลือกใช้วิธีคุมกำเนิดในประเทศไทย (2527) การสำรวจภาวะคุมกำเนิดในประเทศไทย (2524, 2527)
- 9 การใช้สิ่งจูงใจเพื่อให้ประชาชนเข้ารับบริการวางแผนครอบครัวในประเทศไทย (2528)
- 10 การประเมินผลโครงการวางแผนครอบครัวในประเทศไทยด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลระดับอำเภอ (2525)
- 11 การใช้ข้อมูลลำดับที่บุตรเป็นดัชนีในการประเมินผลความสำเร็จของโครงการวางแผนครอบครัว (2531)
- 12 การติดตามผลการผ่าตัดทำหมันชายในประเทศไทย (2520)
- 13 การสำรวจประสบการณ์ในการผ่าตัดทำหมันของแพทย์จบใหม่ (2526)
- 14 การยอมรับการวางแผนครอบครัวตามธรรมชาติ (2529)
- 15 ผลกระทบและอาการข้างเคียงของการใช้วิธีคุมกำเนิดในประเทศไทย (2530)
- 16 การสำรวจภาวะคุมกำเนิดในประเทศไทย (2524 และ 2527)
- 17 ตัวกำหนด แบบแผน และผลของการใช้วิธีการคุมกำเนิดในประเทศไทย (2530)
- 18 ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่ใช้วิธีคุมกำเนิดในกลุ่มชาวไทยชนบทที่พูดภาษาเขมร (2529)
- 19 การศึกษาเชิงคุณภาพเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางด้านภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย (2526)
- 20 ปัจจัยทางด้านชุมชนที่มีผลต่อการเลิกใช้วิธีคุมกำเนิด : การศึกษาเชิงมานุษยวิทยา (2534)
- 21 ภาวะการเจ็บป่วยและการตายของประชากรในประเทศไทย (2528)
- 22 การย้ายถิ่นในประเทศไทย (2535)
- 23 พฤติกรรมในการใช้บริการทางการแพทย์สาธารณสุขและการคุมกำเนิดของคนไทย : การวิจัยในชุมชนแห่งหนึ่ง (2517)
- 24 ทศนคติของผู้หญิงในชนบทที่มีต่อการลดอัตราการทำแท้ง (2519)
- 25 การศึกษาเปรียบเทียบในระดับอำเภอ เรื่องการจัดระบบสถิติข้อมูลด้านประชากร สังคมและสาธารณสุข (2518)
- 26 แบบแผนการใช้บริการสาธารณสุขในต่างจังหวัด (2520)
- 27 ระบบความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมการรักษาโรคกระดูกด้วยระบบการแพทย์แผนโบราณ (2534)
- 28 การใช้เกลือแร่เพื่อการรักษาโรคอุจจาระร่วงในประเทศไทย (2529)
- 29 การศึกษาคุณภาพ ปริมาณ และ พฤติกรรมการใช้น้ำดื่มของชาวชนบทในประเทศไทย (2530)
- 30 พฤติกรรมการบริโภคเกลือไอโอดีน (กำลังดำเนินการ)
- 31 ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคอาหารที่มีวิตามินเอสูงในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2532)
- 32 คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยไตเทียม : การศึกษาเชิงคุณภาพ (2538)
- 33 พฤติกรรมสุขภาพในเรื่องการใช้จ่ายชีวิตของประชาชน (กำลังดำเนินการ)
- 34 ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการมีโครงการพัฒนาที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุใน

- หมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (2533)
- 35 ปัญหาการเข้าสู่แรงงานของคนที่เคยได้รับการฟื้นฟูอาชีพจากศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ (2537)
- 36 การศึกษานำร่องเรื่องการทดลองใช้ระเบียบวิธีข้อมูลเพื่อประเมินการใช้จ่ายที่ประชาชนซื้อมาใช้เอง (2538)
- 37 ภาวะการเจ็บป่วยและการตายของประชากรในประเทศไทย (2528)
- 38 การศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทผสมผสาน (นางรอง) ในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพอนามัยของประชากร (2530)
- 39 การศึกษาประสิทธิภาพของกองทุนยา : ข้อมูลจากกองทุนยา 5 จังหวัด (2535)
- 40 การประเมินผลโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า จังหวัดนครสวรรค์ (2532)
- 41 การประเมินผลโครงการเร่งรัดพัฒนา สาธารณสุขมูลฐานเพื่อสุขภาพดีถ้วนหน้า จังหวัดลำพูน (2532)
- 42 สถานภาพทางด้านสุขภาพอนามัยและการใช้บริการสาธารณสุขของประชาชนในท้องถิ่นชนบท (2531) บทบาทและการะหน้าที่ของบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบล (2532)
- 43 การประเมินความรู้ ทักษะ ทักษะ และผลการปฏิบัติงานตามแผนการปฏิบัติงานของบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบล (2531)
- 44 การสร้างและการใช้เครื่องชี้วัดสถานภาพอนามัยในชุมชนสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบล (2531) การประเมินผลการทดลองใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสำหรับบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบล (2531)
- 45 ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อสุขภาพอนามัยของมารดาในชุมชนยากจนในเขตกรุงเทพมหานคร (2537)
- 46 ผลกระทบของการลดลงของขนาดครอบครัวที่มีต่อสุขภาพอนามัยของแม่และเด็ก (2531)
- 47 รูปแบบความเชื่อของมารดาที่มีต่อระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา : การศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (2534)
- 48 พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นในเขตชนบท และปัจจัยที่มีผลต่อการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นในเขตเมือง (2530)
- 49 พฤติกรรมเสี่ยงของพนักงานสิบสองต่อการรับและแพร่เชื้อโรคเอดส์ (2534)
- 50 โครงการวิจัยทางพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคเอดส์ในประเทศไทย (2534)
- 51 โครงการวิจัยทางพฤติกรรมเพื่อป้องกันโรคเอดส์ในประเทศไทย (2534)
- 52 ประสิทธิภาพของการสื่อสารเรื่องโรคเอดส์ต่อพฤติกรรมและค่านิยม (2536)
- 53 การศึกษาเรื่องสื่อเอดส์ : การศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาสื่อในอนาคต (2537)
- 54 การแพร่กระจายและมาตรการการควบคุมโรคเอดส์ของประชากรในเขตชายแดน ไทย-เขมร (2538)
- 55 พฤติกรรมเสี่ยงต่อโรคเอดส์ในกลุ่มนักท่องเที่ยวสตรี : ศึกษากรณีนักท่องเที่ยว สตรีญี่ปุ่น (2538)
- 56 โครงการวิจัยเรื่องทางเลือกของชาวชนบทภาคกลาง : การศึกษาติดตามและเปรียบเทียบผู้ย้ายถิ่นจากบ้านทางช้าง จ.อยุธยา (2519)
- 57 การย้ายถิ่นในเขตกรุงเทพมหานคร (2520)
- 58 การศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นและความเป็นเมือง (2528)
- 59 การย้ายถิ่นในประเทศไทย (2535)
- 60 การศึกษาติดตามผลผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2537)
- 61 ปัจจัยทางด้านประชากรที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อมใน อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์ (2537)
- 62 แบบแผนตัวกำหนดและผลกระทบของการย้ายถิ่นภายในจังหวัดขอนแก่น (2523)
- 63 การวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย (กำลังดำเนินการ)
- 64 การย้ายถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย (2537)
- 65 ความยากจนกับการย้ายถิ่น : การศึกษาแบบการจัดกลุ่มสนทนา (2529)
- 66 วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง : ศึกษากรณีชุมชนแข่งเกี (2531)
- 67 การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง กรณีชุมชนวัดช่องลม (2536)
- 68 ผลกระทบทางด้านประชากรจากการพัฒนาชนบท : เฉพาะกรณีการสร้างเขื่อน (2525)
- 69 ปัจจัยทางด้านประชากร : ผลกระทบต่อการวางแผนการใช้ที่ดินและป่าชุมชน (กำลังดำเนินการ)

สร้างคน

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มุ่งสร้างคนให้มีความรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประชากรและสังคม ให้รู้หลักวิชาในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย ด้วยการมีหลักสูตรสอนและฝึกอบรมในระดับต่าง ๆ ทั้งดุสิตบัณฑิต และมหาบัณฑิต ทั้งการฝึกอบรมระยะสั้นและระยะยาว นักศึกษาและผู้รับการฝึกอบรมจากทั้งในและนอกประเทศ

หลักสูตรสอนและฝึกอบรมของสถาบันฯ มีดังต่อไปนี้

หลักสูตรปริญญาเอก สาขาประชากรศาสตร์

หลักสูตรปริญญาโท สาขาวิจัยประชากรและสังคม

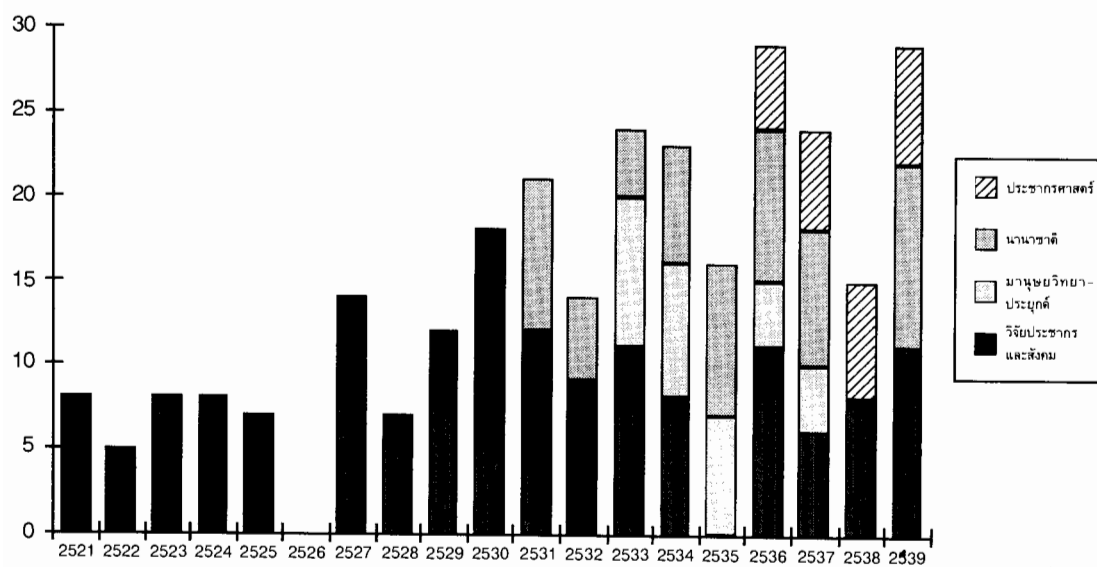
หลักสูตรปริญญาโท สาขามานุษยวิทยาประยุกต์

หลักสูตรปริญญาโท (นานาชาติ) สาขาวิจัยประชากร อนามัย

เจริญพันธุ์ผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี

และโรคเอดส์

จำนวนนักศึกษาแยกตามสาขาวิชาในปีแรกเข้า (2521-ปัจจุบัน)

หลักสูตรปริญญาเอก สาขาวิชาประชากรศาสตร์

เป็นหลักสูตรที่เปิดล่าสุดของสถาบันฯ มูลเหตุที่มาของการเปิดหลักสูตรนี้อยู่ที่การเล็งเห็นว่ามีความต้องการนักประชากรศาสตร์ที่ผ่านการฝึกฝนในระดับสูง เพื่อไปปฏิบัติงานตามความต้องการของหน่วยงานรัฐและเอกชนอยู่มาก แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การศึกษาระดับปริญญาโทด้านนี้มาแล้วเป็นเวลาเกือบ 20 ปี (ดูหลักสูตรฯ วิจัยประชากรและสังคม ซึ่งจะกล่าวในลำดับต่อไป) จึงได้จัดการศึกษาทางประชากรศาสตร์ในระดับปริญญาเอกขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2535 วัตถุประสงค์สำคัญของหลักสูตรนี้มุ่งฝึกฝนให้ผู้จบการศึกษานักประชากรศาสตร์ ที่มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์และวางแผนด้านประชากร และสามารถผสมผสานความรู้ด้านประชากรเข้ากับกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสาธารณสุข เป็นต้น

จนถึงปัจจุบัน หลักสูตรนี้ได้เปิดรับนักศึกษามาแล้ว 4 รุ่น มีนักศึกษา 25 คน มีนักศึกษาจบไปแล้ว 2 คน ส่วนใหญ่ของผู้ที่เข้ามาศึกษาในหลักสูตรนี้เป็นผู้ที่ปฏิบัติงาน

ในหน่วยงานของรัฐ เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานด้านสาธารณสุข และหน่วยงานด้านการบริหารการปกครอง เป็นต้น ในอนาคตสถาบันฯ มีแผนที่จะจัดหลักสูตรนี้ให้เป็นหลักสูตรที่นักศึกษานานาชาติสามารถเรียนร่วมกับนักศึกษาไทยได้ นั่นหมายความว่าต้องจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ ถ้าเป็นไปได้ตามแผนนี้ ก็จะเป็นประโยชน์ไม่เฉพาะแก่นักศึกษาไทย แต่ยังเป็นประโยชน์แก่นักศึกษา จากประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคแถบนี้ด้วย

หลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม

หลักสูตรปริญญาโท สังคมศาสตร์-
มหาบัณฑิต (ประชากรศาสตร์) ที่แรกเปิด
ในสถาบันฯ เมื่อปี 2521 นั้น มี 3 สาขาวิชา
คือ สาขาวิชาประชากรศาสตร์การแพทย์
ประชากรศาสตร์สังคม และวิจัยประชากร
และสังคม ใน 4-5 ปีแรกได้เปิดสอนเฉพาะ
สาขาวิชาประชากรศาสตร์การแพทย์ก่อน
ต่อมาในปี

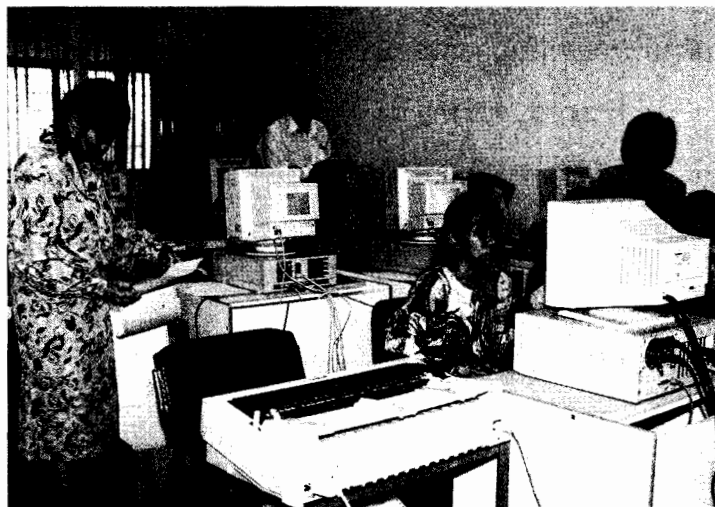
2526 ได้ปรับ-
ปรุงหลักสูตร
วิจัยประชากร
และสังคม และ
เปิดสอนสาขา
วิชานี้แทน
ประชากร-
ศาสตร์การ
แพทย์ เนื่อง

จากพิจารณาเห็นว่าบุคลากรของสถาบันฯ มีความถนัดในด้านนี้เป็นพิเศษ หลักสูตรสาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคมนี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อความเหมาะสมอีกครั้ง และได้เปิดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเป็นรุ่นที่ 19 มีนักศึกษาที่เข้ามาในหลักสูตรนี้แล้วทั้งสิ้น 163 คน จบการศึกษาไปแล้วจำนวน

136 คน

เนื้อหาทั้งหมดของหลักสูตรนี้ มุ่งฝึกฝน
ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถด้าน
ประชากรศาสตร์และระเบียบวิธีวิจัยโดยทั่ว
ไป ให้สามารถทำการวิจัยเพื่อการวางแผน
วิเคราะห์ปัญหาทางประชากรและปัญหาสังคม
ได้เป็นอย่างดี ผู้ที่ผ่านการศึกษาในหลักสูตร

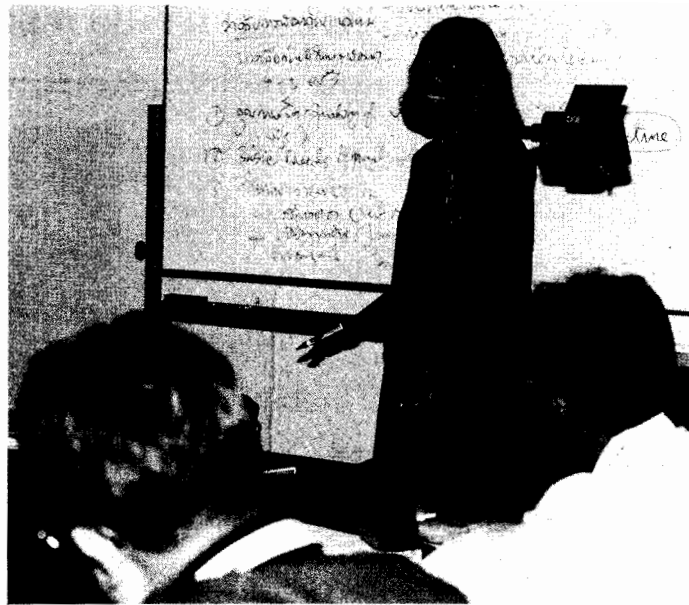
นี้ ส่วนใหญ่
เป็นผู้ที่ทำงาน
อยู่ในแวดวง
ประชากร การ
วางแผนครอบครัว การ
สาธารณสุข
การปกครอง
การพัฒนาต่าง
ต่าง ๆ และ

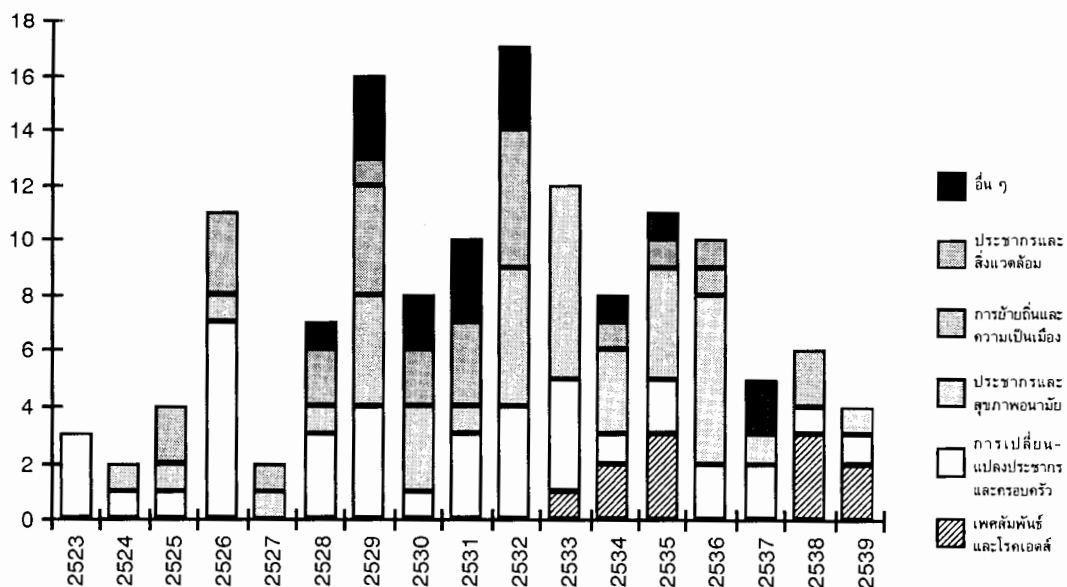
การวิจัยด้านการตลาดในภาคธุรกิจ

การเติบโตขึ้น และการดำรงอยู่ของ
หลักสูตรนี้ ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีสะท้อนให้
เห็นความต้องการ โดยเฉพาะความต้องการ
ของหน่วยงานของรัฐในอันที่จะมีบุคลากรที่มี
ความรู้ความสามารถด้านประชากร และด้าน
การวิจัยอย่างชัดเจน ด้วยในช่วงเวลาดังแต่

หลังปี 2520 เป็นต้นมา เป็นช่วงที่ประเทศไทยเร่งการพัฒนาประชากร ทั้งในรูปของการวางแผนครอบครัว และการพัฒนาสุขภาพอนามัย ซึ่งต้องอาศัยความรู้และความสามารถเชิงวิเคราะห์ทางประชากรศาสตร์เป็นอย่างมาก การผลิตบุคลากรของสถาบันฯ โดยหลักสูตรนี้ จึงนับว่าสอดคล้องกับความต้องการของประเทศเป็นอย่างมาก

กลุ่มวิทยานิพนธ์สาขาวิจัยประชากรและสังคม

หลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชามานุษยวิทยาประยุกต์

ก่อนหน้า พ.ศ. 2530 การเรียนการสอนด้านมานุษยวิทยาในประเทศไทยยังอยู่ในวงจำกัดมาก มีสอนอยู่เพียงไม่กี่สถาบันเท่านั้น สถาบันวิจัยประชากรและสังคมเปิดสอนปริญญาโทในสาขานี้ขึ้น ก็ด้วยเห็นว่าแนวความคิดที่ดี แนวทางปฏิบัติในการวิจัยที่ดีของสาขาวิชามานุษยวิทยาให้มิติที่น่าสนใจ คือ ด้านหนึ่งแนวทางนี้เน้นความครอบคลุมรอบด้านในการวิเคราะห์ อีกด้านหนึ่งแนวทางนี้เน้นที่จะทำความเข้าใจปัญหาแบบ

เจาะลึก เหมาะที่นักวิจัยทางประชากรศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก

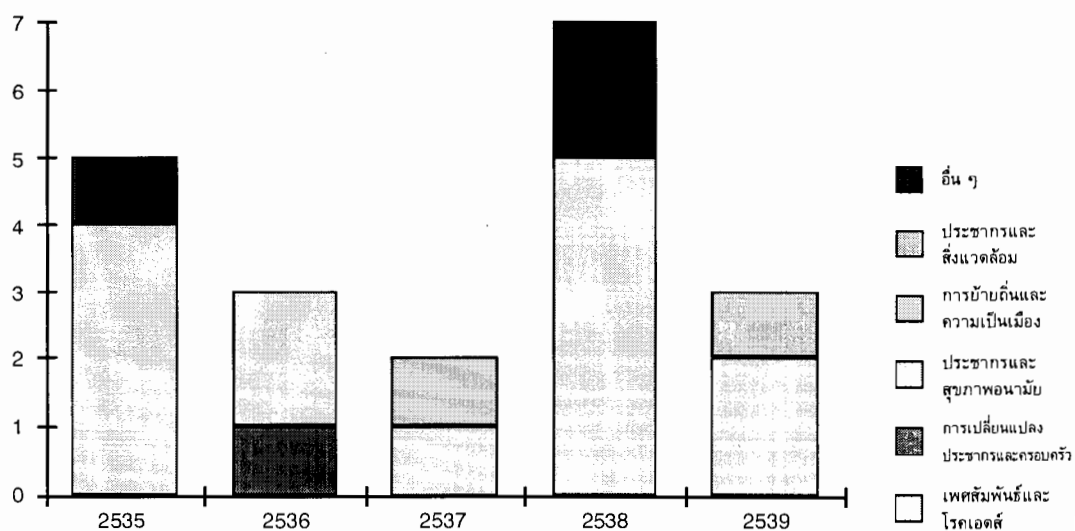

ในการผลิตบุคลากรของสถาบันฯ จะได้เรียนรู้
 กอปรกับการผลิตบุคลากรด้านนี้จากสถาบัน
 การศึกษาชั้นสูงอื่น ก็ยังอยู่ในวงจำกัด
 หลักสูตรมานุษยวิทยาประยุกต์จึงมุ่งหมายที่
 จะเติมช่องว่างอันนี้ ด้วยการใส่แนวความคิด
 กระแสหลัก และแนวปฏิบัติในการวิจัยเชิง
 มานุษยวิทยา และเชิงคุณภาพลงไป
 ในหลักสูตร เพื่อฝึกอบรมให้ผู้ศึกษามีความรู้

เพียงพอที่สามารถวิเคราะห์ปัญหาประชากร
 และสังคมได้อย่างเป็นองค์รวมและลึกซึ้ง

หลักสูตรนี้เปิดมาตั้งแต่ปี 2533 มี
 นักศึกษาที่เข้ามาในหลักสูตรทั้งสิ้น 32 คน
 จบไปแล้ว 20 คน ในอนาคตสถาบันฯ มีแผน
 ที่จะปรับปรุงหลักสูตรนี้อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้
 เหมาะสมและทันสมัยยิ่งขึ้น

กลุ่มงานวิทยานิพนธ์ สาขาวิชามานุษยวิทยาประยุกต์

หลักสูตรปริญญาโท (นานาชาติ)

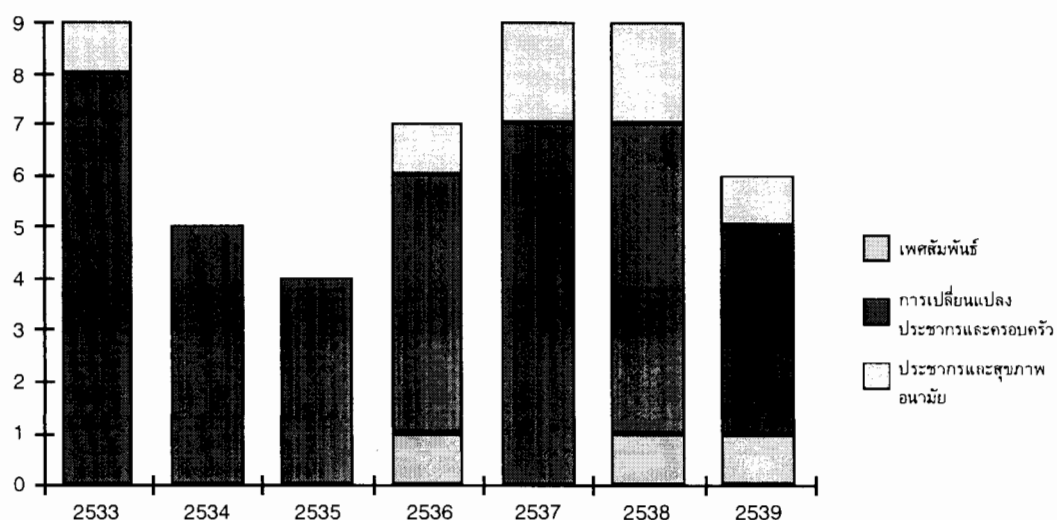
สาขาวิชาวิจัยประชากร อนามัยเจริญพันธุ์ ผู้ติดเชื้อเอชไอวีและเอดส์

เป็นหลักสูตรที่เปิดสำหรับนักศึกษานานาชาติโดยเฉพาะ มูลเหตุที่มาแห่งการเปิดหลักสูตรนี้ ด้านหนึ่งคือเป็นการพัฒนาไปอีกก้าวหนึ่งของประสบการณ์ในการจัดการอบรมระยะสั้นนานาชาติ ซึ่งสถาบันฯ ทำมาก่อนหน้านั้นแล้ว โดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัย Exeter แห่งประเทศอังกฤษ (จะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป) อีกด้านเกิดจากการที่ได้ตระหนักว่ามีความต้องการบุคลากรที่ผ่านการฝึกฝนทางด้านการ

วิจัย และมีพื้นฐานทางประชากรศาสตร์ที่ดีพอสมควรในประเทศกำลังพัฒนาทั้งในภูมิภาคนี้

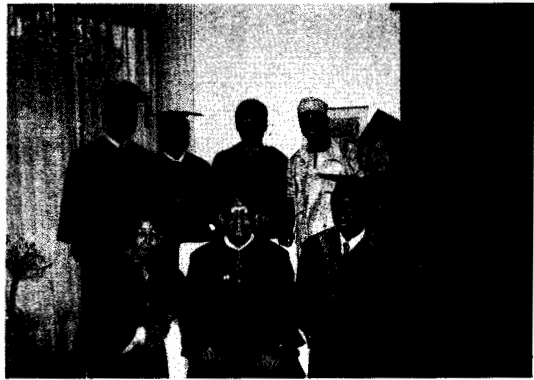
กลุ่มงานวิทยานิพนธ์ สาขาวิชาประชากรและการวางแผนครอบครัว

และในภูมิภาคอื่น ๆ ของโลก เพื่อไปปฏิบัติงาน
ในโครงการด้านประชากรต่าง ๆ ทั้งสองอย่างนี้
บวกกับการที่สถาบันฯ ได้รับการสนับสนุนเป็น
อย่างดีจากองค์การอนามัยโลก (WHO) ผ่าน
โครงการพิเศษเพื่อการวิจัยพัฒนาและฝึก
อบรมการวิจัยด้านอนามัยเจริญพันธุ์ (HRP)
ซึ่งช่วยให้การเริ่มต้นหลักสูตรนานาชาติเป็น
ไปได้โดยราบรื่น

เมื่อเริ่มเปิดในปี 2531 นั้น หลักสูตรนี้
เน้นหนักไปในเรื่องการวิจัยด้านการวางแผน
ครอบครัว ในปี 2537 มีการปรับปรุงหลักสูตร
นี้ ให้เน้นหนักด้านการวิจัยอนามัยเจริญพันธุ์
และล่าสุดตั้งแต่ปี 2539 เป็นต้นไป หลักสูตรนี้
ได้รับการปรับปรุงอีกครั้ง โดยขยายขอบข่าย
กว้างขึ้นให้รวมไปถึงการวิจัยทางสังคมศาสตร์
ที่เกี่ยวกับอนามัยเจริญพันธุ์และโรคเอดส์ด้วย
ขณะเดียวกันก็ปรับปรุงระยะเวลาของหลักสูตร
จากเดิม 18 เดือน ให้สั้นลงเป็น 12 เดือน

นับตั้งแต่เริ่มต้น มีนักศึกษาที่เข้ามาใน
หลักสูตรนี้จำนวนทั้งสิ้น 62 คน ในจำนวนนี้เป็น
นักศึกษาไทยเพียง 6 คน นักศึกษาต่างประเทศ
ส่วนใหญ่มาจากประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
เอเชียใต้ และจากบางประเทศใน
แถบแอฟริกา เช่น ตรินิแดด, ไนจีเรีย, เบนิน,
มัลดีฟ, เนปาล, พม่า และฟิลิปปินส์ เป็นต้น
นักศึกษาที่จบหลักสูตรไปแล้วมีทั้งหมด 52 คน

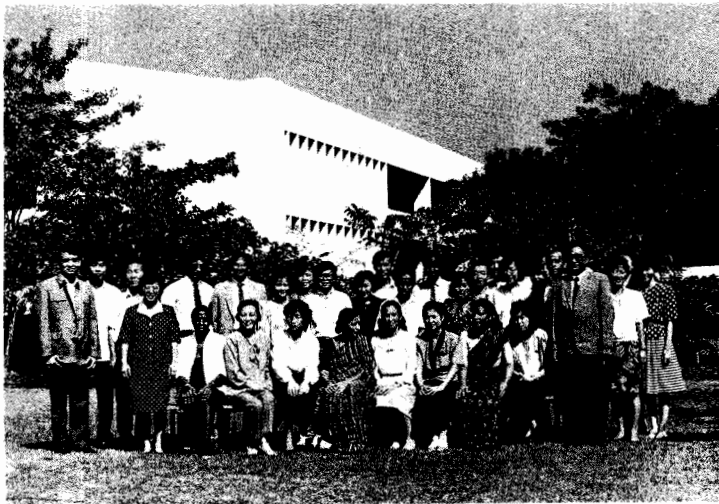
หลักสูตรการอบรมระยะสั้น

นอกเหนือจากจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาโท-เอก แล้ว งานด้านการอบรมระยะสั้นก็เป็นกิจกรรมด้านการศึกษาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของสถาบันฯ กล่าวได้ว่าการอบรมระยะสั้นเป็นกิจกรรมที่ทำให้บุคลากรของสถาบันฯ ในฐานะที่ทำงานวิจัยเป็นภาระหลักสามารถติดต่อกับทางวิชาการกับชุมชนภายนอกวงการได้ดี และกว้างขวางที่สุด นับตั้งแต่เริ่มต้นการอบรมระยะสั้นในปี 2520 ได้มีผู้ผ่านการอบรมจากสถาบันฯ ไปแล้วจำนวน 554 คน ผู้ที่เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ทำงานในหน่วยงานของรัฐ บางส่วนมาจาก

องค์กรเอกชน บุคคลเหล่านี้คือผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมและประมวลผลข้อมูลเพื่อใช้ในการกิจการสาธารณะต่าง ๆ

เนื้อหาที่บรรจุในหลักสูตรการอบรมแบ่งได้เป็นสองประเภทคือ ประเภทที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับประชากร เช่น การวางแผนครอบครัว สุขภาพอนามัยของประชากรบางกลุ่ม การประเมินผลโครงการทางประชากรต่าง ๆ คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เป็นต้น อีกประเภทหนึ่งเป็นเรื่องของระเบียบวิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมถึงเทคนิคในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบต่าง ๆ ด้วย ระยะเวลาในการฝึก

ภาษาไทย ถือเป็นหนักใน
เรื่องการวางแผนครอบครัว
อนามัยเจริญพันธุ์ และ
ระเบียบวิธีวิจัยทางประชากร
และสังคม มีชาวต่างประเทศ
ที่ได้รับการอบรมจากหลัก-
สูตรนี้แล้วทั้งสิ้น 272 คน มา
จากประเทศกำลังพัฒนา ทั้ง
ในเอเชียและแอฟริกา

งานสอนระดับปริญญา
โท-เอก และงานฝึกอบรม
ระยะสั้น ถือได้ว่าเป็นงานที่
ทำให้ชื่อเสียงของสถาบันฯ
เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งใน
และต่างประเทศ ในรอบ 25
ปีที่ผ่านมางานด้านนี้ได้เติบโต
ก้าวไกลไปจากจุดที่เริ่มตั้งต้น
เป็นอันมาก ในอนาคตดูภูมิภาวะ

อบรมยืดหยุ่นได้ ขึ้นอยู่กับหัวข้อของการ
อบรมในแต่ละครั้ง โดยปกติจะใช้เวลาดังแต่
1-5 สัปดาห์

ในปี 2530 สถาบันฯ ได้เปิดหลักสูตร
การอบรมระยะสั้น สำหรับผู้เข้าอบรมจาก
ต่างประเทศอีกหนึ่งหลักสูตร โดยร่วมมือกับ
มหาวิทยาลัย Exeter แห่งประเทศอังกฤษ
เนื้อหาของหลักสูตรนี้ ก็เช่นเดียวกับหลักสูตร

และความเป็นเลิศทางวิชาการของสถาบัน
แห่งนี้จะต้องก้าวไกลไปกว่านี้อีก ด้วยการ
พัฒนาศักยภาพที่ไม่หยุดยั้ง และด้วยการรวม
พลังกันของบุคลากรในสถาบันฯ ทำในสิ่งที่
สถาบันนี้ทำได้ดีที่สุดให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

□ □ □

รายชื่อนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันฯ

เรียงตามลำดับตัวอักษร

หลักสูตรประชากรศาสตร์ชุมชนบัณฑิต

สุจิตรา นิลเลิศ เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย

หลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม

ภาคพล แก้วประพาฬ กิตติศักดิ์ จินดาศักดิ์ กุลลักษณ์ เลิศภัทรพงศ์ เกียรติศักดิ์ ไรจน์ศิริเสถียร เกียรติยศ เอี่ยมคงเอก ขวัญกมล ตั้งศิลป์ชัย กมลสัน พลศรี งามลัมย์ คุปตวาทิน จุฑาญ เฉลิมทอง จุไรรัตน์ ชุมเกษียร เฉลิม สุขทอง ชนิตา สันธินาค ชไมพร กาญจนานุกูล ชลิตา เกษประดิษฐ์ ชุศรี ผลเพิ่ม รุติพงษ์ นิยมเสน ณัฐชนก เหล่าสุขสกุล ดวงพร จินตโนทัยถาวร ดวงพร หุดะจุทะ ดวงสมร กิตติโสภณพันธ์ุ ดารัตน์ โชติพันธุ์โสภณ ดาวโรจน์ ผุดผ่อง ทิฐินันท์ สุชนันตพงศ์ ทศนีย์ ฮกยินดี วัชร์ อักโข ธาณี ธรรมสโรช ธิดารัตน์ พุ่มพวง ธีรวิ อังกุวรกุล ธีระวิทย์ สิทธิดำรงค์ นงลักษณ์ บุญยพุทธิ นุชปียา สถา-ปิตานนท์ นิตยา พิริยะธรรมวงศ์ นิตยาภรณ์ รัตนชมภู นิมิตร ไกรวานิช นิรุจน์ อุตธา บุญยิ่ง ไหมดเทศน์ บุญสนอง บุญมี บุญบา ศิริชัย บุญชา เขียวชะเอม เบญจมาศ ตีระมาศวนิช ประกอบ ริมดุสิต ประกิจ สอนงาม ประภา คงปัญญา ประสิทธิ์ฤทธิ์เนติกุล ประเสริฐ ศรีพนารัตนกุล ปรีชา ขำเพชรปรีชา ไซบุญทัน ปาริชาติ โกสุมา ปิยวรรณ โกมลวิชัย ปิยวรรณ ประคุณคงชัย ปัทมา ศรีสุพันธ์ ปัทมา อมรศิริสมบุรณ์ เปรมทิพย์ คงเปี้ยว พรทิพย์ สิ้นประสงค์ พรพิมล เมธลักษณ์ พรรณิภา ไพบูลย์สมบัติ พงวรรณ จันตรี พัทธชัย ทวีสุข พิมลพรรณ อิศรภักดี พิษณุ พิเศษระ เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย เพียงใจ สมพงษ์ พัชรา เบญจรัตนภรณ์ พัชรินทร์วิภา งาทอง ภายา รัตนวิจิตร ภาณี แสนเจริญ มนตรี ต้นประยูร มะลิ ลีวนานนท์ชัย ไมตรี ดิยะรัตนกุล ยอดยิ่ง ตันรัตน์ โยธิน แสงวดี โยธิน บุญเฉลย ราศรี อาษาจิตร รมจักร พัฒนศิริ รุ่งภา ยศคือ รัดติกร สุนาพรพัฒน์ เรืองยศ รัตนอรุณรินทร์ โรจนา ภักดีธรรม ฤดี เอ็มแย้ม ลดาวัลย์ หลงเจริญ ละม่อม ไชยพัฒน์ วราภรณ์ ลิ้มคุณธรรมโม วรวิมล ชัยรัต วาทีน บุญชะลิกษ์ วิมลรัตน์ ภูผาสุข วิไล ชัยมงคล วชิร วัชรชัย วันทนา กลิ่นงาม ศุภกร ศรีศักดิ์ ศุภมาส เศรษฐพงษ์กุล ศศิธร นิธิปรีชา ศิรินันท์ สายประเสริฐ ศิริลักษณ์ ดวงแก้ว ศิโรรัตน์ เอกปิยะกุล ศุภจรี วชิภักดิ์ สมลักษณ์ วชิรพัฒน์ภูมิ ร.ต.อ.สรวิทย์ วรรณวิไล สมภารใจ พิศาล สัมพันธ์ งามสะอาด สาวิตร์ ลิ้มชัยอรุณเรือง สิริณัฐ เพียรเจริญศักดิ์ ร.ต.อ.สุกิจ สมณะ สุกัญญา สิงห์ชม สุปเดช วามสิงห์ สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ สุจิตรา ภูวัฒนศิริ สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ สุจินดา พงษ์เมธา สุชาดา ทวีสิทธิ์ สุชาติ เศรษฐมาลินี สุดาวัฒน์ ธีระวร สุนทร วิชิตอักษรพงศ์ สุพรรณีย์ จันทัก สุภาภรณ์ ธีระจันทร์ สุรินทร์ ปรางทอง สุวัฒน์ ศรีสรจักร เสวภา ธีระประทีป อติสร สมเจริญสิน อุดลย์ บุญแปลง อนุ ดาวรัตน์ อรรถพร อรุณฤกษ์ถวิล อรุณรุ่ง บุญชนันต์พงศ์ อรุณศรี มงคลชาติ อารี อุเด็น อารีย์พันธ์ ขนวย-กลาง อุดม พรมแก้วงาม อุดม ศิริพฤกษ์พงศ์ อุทิศ บุญช่วย อุมภรณ์ ภัทรวาณิชย์ อัคราพร รัตนบุญกร อัจฉรา มาศมาลัย อัญชลี คติอนุรักษ์ ร.ต.อ.อัญชลี คล้ายคลึง อัญชลี วิสุทธิมรรค อัญชลี อินทรีย์งค์ เอกชัย ไหลบำรุงชัย เอกรินทร์ ศิวีย์

หลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชามานุษยวิทยาประยุกต์

กมลภัก สำราญจิตร กมลภรณ์ เสราดี ไกรวุฒิ วัฒนสิน จริยา ฐิตะฐาน จิตติมา บุญสิน ดุริยางค์ วรางค์รัตน์ ปทุมพรรณ มโนกุลอนันต์ ปิ่นหทัย ศุภเมธาพร พัสมน จารุรัตน์ ยลลดา มณฑะไยรมณี รัชนิกร ราชวัฒน์ ราไพพรรณ สุภาพันท์ ศิริภรณ์ อัจฉมากร ศิริพร สินธน์ สอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง สิริลักษณ์ ไหลสกุล สิริวัลย์ เรืองสุรัตน์ สุจินดา คุจาวิวัฒน์ สุนันทา สุวรรณศิลป์ สุรัตน์ ตริมรรคา สุวรรณ สุวรรณประภาพร อำนวย พิรุณสาร

หลักสูตรนานาชาติ

A.M. Abu Taleb Hossain (Bangladesh/1988) Aminath Mohamed Didi (Maldives/1990) Claudette Martin Cupid (Trinidad/1988) David O. Ajagun (Nigeria/1992) Doan Duc Luu (Vietnam/1994) Eman Mahdar (Indonesia/1988) Harihar Bahadur Pradhan (Nepal/1992) Haruethai Sabhanond (Thailand/1994) Jamal Deyi Shrestha (Nepal/1988) Jegatheswaren Sandrasekeram (Sri Lanka/1988) JonharJohan (Indonesia/1988) Kesarin Roongruanmanirat (Thailand/1993) Khin Thet Wai (Myanmar/1994) Kifle Sede Samo (Ethiopia/1991) Kuria Nihuru Gatenjwa (Kenya/1988) Laksmi Narayan Thakurn (Nepal/1988) Laxmi Prasad Tripathi (Nepal/1995) Le Thi Chu (Vietnam/1991) Le Thi Phuong Mai (Vietnam/1995) Le tu Phoung Chi (Vietnam/1995) MA. Luisa D. Barrios (Philippines/1993) Mahima Malla (Nepal/1993) Mohammed Abul Kalam (Bangladesh/1991) Muiwa Oladosu (Nigeria/1992) Nguyen Nam Phuong (Vietnam/1995) Nguyen Thu Huong (Vietnam/1994) Nguyen Van Tien (Vietnam/1994) Nguyen Ti Thom (Vietnam/1990) Nir Bahadur Karki (Nepal/1990) Nitaya Klomsung (Thailand/1993) Olapewju O. Adenusi (Nigeria/1993) Prachit Kasemrat (Thailand/1993) Rudy Banbang Setiawan (Indonesia/1992) Septi Ariadi (Indonesia/1994) Sri Wahyuni (Indonesia/1993) Subranti (Indonesia/1992) Sulistiyawati Hoedijono (Indonesia/1990) Swady Kingkeo (P.R. Lao/1995) Taiwo Avbayeru (Nigeria/1992) Tossou Yclognis (Benin/1994) Vu Thi Than Huyen (Vietnam/1994) Wandera Ochari Wesley (Kenya/1988) Wang Guo-Yi (P.R. China/1993) Wang Ju Fen (P.R. China/1992) You Jingshan (P.R. China/1990) Yukolsiri Surasrang (Thailand/1994) Zhang Dang-Sheng (P.R. China/1991) Zhang Liying (P.R. China/1993)

รายชื่อนักศึกษาปัจจุบันของสถาบันฯ

หลักสูตรปริญญาเอก

กิตติ ประสานวงศ์วุฒิ จินตนา หย่างอารี จันทิมา ภักธรังษี ชลิดา เกษประดิษฐ์ ดุชนันท์ อายูวัฒน์ บัญญัติ ยงยวน ปราโมทย์ แซ่อึ้ง ม.ล.ปริญญา จรูญโรจน์ ปลายมาศ ขุนภักดี มณีรัตน์ ภากรูป รัชจา ศรีสุเทพ ฤาเดช เกิดวิชัย วันเพ็ญ วอกลาง สมศักดิ์ ดวงสีเสน ร.ต.อ.สมญูติ คำปาละ วาทีณี บุญชะลิกษ์ อาคม โสมอินทร์

หลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม

กุสุมา ประทุมชนะ ขนกวร แก้วพิบูลย์ จิตตินันท์ จันทรงนา ชัยพัฒน์ สุภาณี นิภรณ์ สันทจิรยา นิลเนตร สงบวาจา เบญญา ลวกโรสง รติพร ถึงมั่ง แววรุ่ง นาวาบุญนิยม ศิริพร เกื้อกุลนุรักษ์ สุภาวรรณ สุภาอารีย์ ศักดิ์พิสุทธิ์ อัครสิริธีรกุล สาวิตร์ ทยานศิลป์ สุจิตรา ภูเก้าล้วน สุริยนต์ จงลีพันธ์ อรทัย หูเจริญพรพานิช อัครเดช ร้องแก้ว

หลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชามานุษยวิทยาประยุกต์

กาญจนา มณีสาคร คณินันท์ สินธุยะ ปารณัฐ สุขสุทธิ์ ลัดดา คล่องแคล่ว วไลพรรณ อภิวัชรางกูร สายันต์ ไยสามเสน สุมาลี ว่องเจริญกุล สุริยา ภาพสินธุ์ อนงค์รัตน์ เพชรสัมฤทธิ์

หลักสูตรนานาชาติ

Bal Ram Bhui (Nepal/1996) Dhananjay Narsingh (Nepal/1996) Hai nam Tong (Vietnam/1996) Jirakit Bumroonglarp (Thailand/1995) Lan Phoung Lai (Vietnam/1996) Mon Yi Tut (Myanmar/1996) Neena Khadka (Nepal/1996) Nipattra Somboun Khantiyong (P.R. Lao/1996) Vanmaly Savannary (P.R. Lao/1996) Vilayvanh Banouvong (P.R. Lao/1996) Wanotayarojana (Thailand/1996) Wanpen Ma-un (Thailand/1996) Yadav Dhugana (Nepal/1995)

สร้างสังคม

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มุ่งสร้างสังคม โดยการให้บริการวิชาการแก่สังคมนำความรู้ที่ได้จากงานวิจัยตามความชำนาญของสถาบันฯ ออกเผยแพร่ ต่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร
- บริการห้องสมุด
- การบริการวิชาการแก่หน่วยงานอื่น

โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหนึ่งในมหาวิทยาลัยมหิดล มีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ และมุ่งเน้นการวิจัยที่มีผลเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปัญหาที่ประเทศชาติกำลังเผชิญอยู่ อีกทั้งเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับนโยบายในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

งานวิจัยของสถาบันฯ ที่แบ่งได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่นั้น ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานกว่ายี่สิบปี จึงกล่าวได้ว่าสถาบันฯ เป็นแหล่งข้อมูลการวิจัยทางประชากรและสังคมที่สำคัญแหล่งหนึ่ง

สถาบันฯ ตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลข่าวสารทางด้านประชากรว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ริเริ่มก่อตั้ง “โครงการเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารทางด้านประชากร” ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจในสถานการณ์ทางด้านประชากรแก่ผู้สนใจ โดยทั่วไปในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ นั้น โครงการพยายามที่จะดัดแปลงข้อมูล

ข่าวสารให้อยู่ในภาษาและรูปแบบที่เข้าใจง่าย และเชื่อว่างานวิจัยของสถาบันฯ ในกว่าสองทศวรรษที่ครอบคลุมประเด็นปัญหาต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์มากขึ้น หากได้มีการเผยแพร่ข้อมูลออกไปในประชากรกลุ่มต่าง ๆ ไม่ได้จำกัดวงอยู่เฉพาะในหมู่นักวิชาการเท่านั้น เพราะข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในสังคม ทำให้เกิดความสนใจและเข้าใจในเรื่องพลวัตทางด้านประชากรและความสำคัญที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศชาติ

กิจกรรมภายใต้โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากร แบ่งออกได้เป็น

1. การผลิตและเผยแพร่สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

- ตำราทางวิชาการ/รายงานการวิจัย

นับตั้งแต่ก่อตั้งสถาบันฯ มาเป็นเวลากว่า 20 ปี สถาบันฯ มีเอกสารทางวิชาการและตำราต่าง ๆ แล้ว 204 ชื่อเรื่อง การเผยแพร่ตำรา/เอกสารงานวิจัยของสถาบันฯ

ในขณะนี้มียอดรายชื่อสมาชิกอยู่จำนวน 1,195 ราย กระจายอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น ตามห้องสมุด หน่วยงานในระดับกระทรวง ทบวง กรม รวมทั้งบุคคลผู้สนใจโดยทั่วไปด้วย

- จดหมายข่าวประชากรและการพัฒนา (Population and Development Newsletter)

จดหมายข่าวประชากรและการพัฒนาจัดพิมพ์ขึ้นปีละ 6 ฉบับ โดยเริ่มพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2523 ในปัจจุบันมียอดพิมพ์แต่ละฉบับ 11,000 เล่ม เนื่องจากมีผู้สนใจขอสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น สมาชิก “ประชากรและการพัฒนา” กระจายอยู่ทั่วทุกจังหวัดของประเทศไทย โดยแบ่งเป็น

- วารสารประชากรและสังคม
(Journal of Population and Social Studies)

วารสารประชากรและสังคมเป็น

วารสารราย 6

เดือนที่สถาบันฯ
จัดทำขึ้นเพื่อเป็น
เวทีในการเผยแพร่
ผลงานทางวิชาการ
ในรูปของบทความ
รายงานการวิจัย
การวิจารณ์และ
แสดงข้อคิดเห็น
ต่าง ๆ จากนัก
วิชาการ โดยมีการ
ตีพิมพ์ผลงานทั้ง
ในภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ

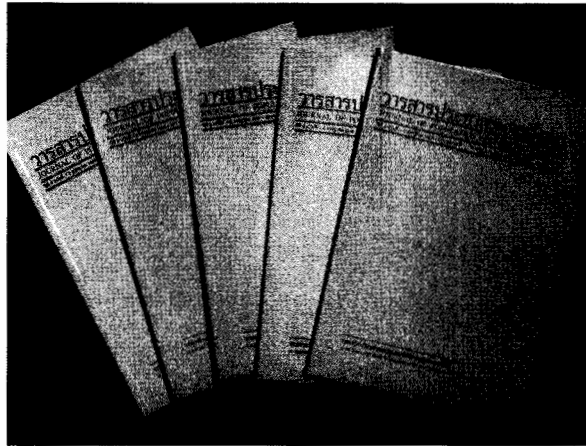
วารสาร
ประชากรและสังคม
เริ่มออกเผยแพร่
เป็นครั้งแรกเมื่อ

เดือนพฤศจิกายน 2531 หลังจากที่เคยเผยแพร่
ออกไป ทำให้มีผู้สนใจเขียนบทความ และ
ขอสมัครเป็นสมาชิกเป็นประจำเสมอมา

- จดหมายข่าวงานวิจัยทางสังคม-
ศาสตร์เรื่องโรคเอดส์

จดหมายข่าวงานวิจัยทางสังคม-

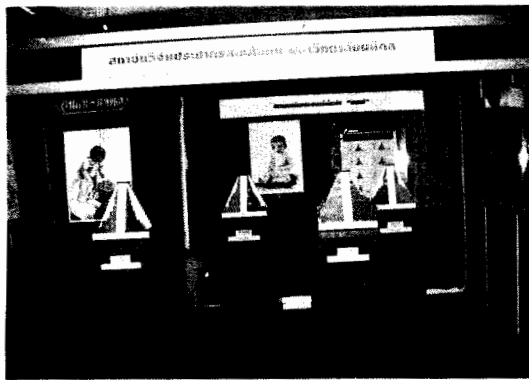
ศาสตร์เรื่องโรคเอดส์ เป็นจดหมายข่าว ราย
3 เดือนที่สถาบันฯ ดำเนินการจัดพิมพ์ขึ้นมา

เพื่อให้สอดคล้อง
กับสถานการณ์
ปัจจุบันในเรื่อง
โรคเอดส์ โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อ
เป็นการเผยแพร่
ผลงานวิจัยทาง
ด้านสังคมศาสตร์
เกี่ยวกับโรคเอดส์
และเพื่อเป็นสื่อ
กลางนำเสนอให้
เห็นถึงความเคลื่อนไหว
ในการศึกษา
วิจัยเกี่ยวกับโรค
เอดส์ ทั้งในและนอก
ประเทศ จดหมาย
ข่าวฯ นี้ เริ่มพิมพ์
เผยแพร่ตั้งแต่เดือน

ตุลาคม 2533 จนถึงฉบับสุดท้ายคือเมื่อเดือน
มีนาคม 2538

นอกจากเอกสาร/สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ดัง
ที่ได้กล่าวไปแล้ว สถาบันฯ ยังได้ผลิตสื่อ
สิ่งพิมพ์ออกมาเนื่องในโอกาสต่าง ๆ อีก

อาทิเช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ ฯลฯ โปสเตอร์
ที่สถาบันฯ จัดพิมพ์ในหัวข้อต่าง ๆ เช่น
ประชากรและการพัฒนาเพื่อสมโภชกรุง
รัตนโกสินทร์ 200 ปี ประชากรไทยในระยะ
2 ทศวรรษ ก่อนและหลัง พ.ศ. 2533
เอตส์กับเด็ก และผู้สูงอายุไทย อดีต ปัจจุบัน
และอนาคต ฯลฯ โปสเตอร์แต่ละรายการได้
จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นจำนวนกว่าสองหมื่นใบ
และได้รับการนำไปติดไว้ตามฝาผนังหรือ
บนบอร์ด พบเห็นได้ตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น
โรงเรียน โรงพยาบาล ห้องสมุด
ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

2. การจัดนิทรรศการในหัวข้อต่าง ๆ

ทางด้านประชากร

การจัดนิทรรศการเป็นอีกกิจกรรม
หนึ่งที่สถาบันฯ จัดให้มีขึ้นเป็นประจำ ซึ่ง
การจัดนิทรรศการนี้เป็นรูปแบบหนึ่งในการ
เผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารทางด้านประชากร
ตลอดเวลาที่ผ่านมาสถาบันฯ ได้เข้าร่วมจัด
นิทรรศการในหัวข้อทางด้านประชากร อาทิ
เช่น การจัดนิทรรศการ “วันแม่-มหิดล”
จัดนิทรรศการในการประชุมนานาชาติเรื่อง
“วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อความสัมพันธ
ที่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้าน และเรื่อง “คุณภาพ
ชีวิตของชาวชนบทไทย” เป็นต้น

3. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทาง สื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์

สถาบันฯ พยายามที่จะเผยแพร่
ข้อมูลข่าวสารโดยผ่านทางสื่อมวลชนแขนง
ต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย
ได้มากยิ่งขึ้น เช่น การจัดรายการโทรทัศน์

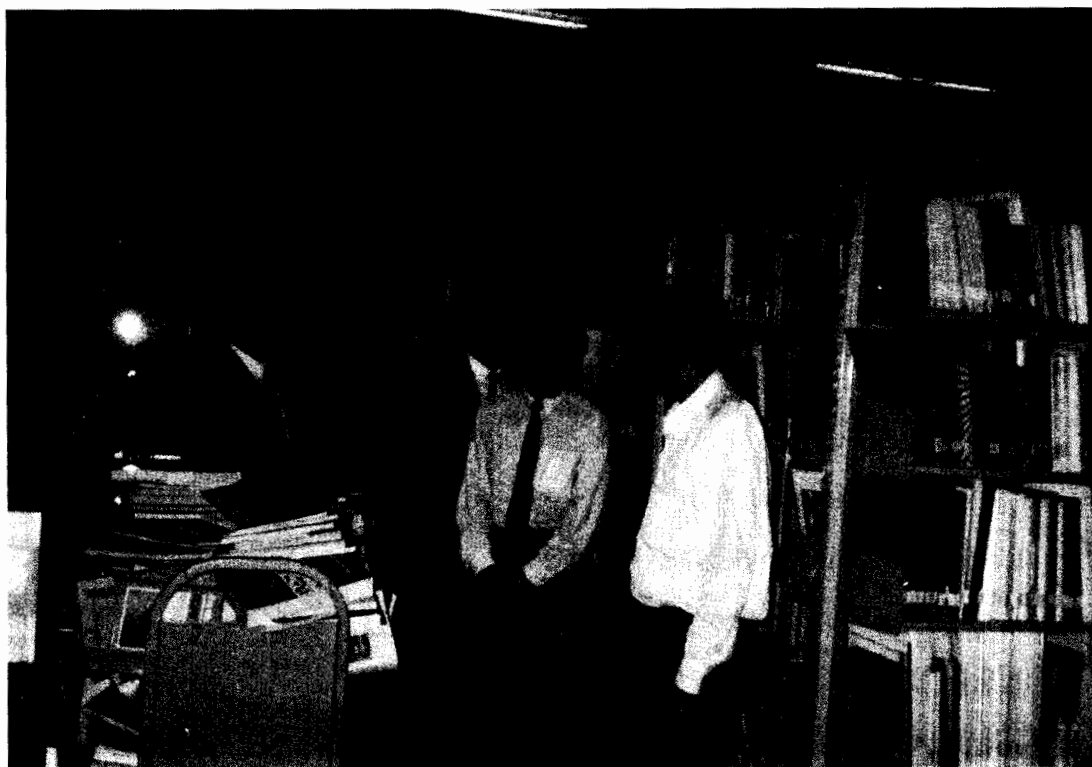

บริการห้องสมุด

สถาบันฯ มีห้องสมุดของตนเอง ซึ่งรวบรวมเอกสารและตำราต่าง ๆ ทางประชากรศาสตร์ และสังคมศาสตร์ที่สำคัญ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยของบุคลากรของสถาบันฯ และเพื่อให้บริการแก่นักเรียนงานอื่น ๆ ตลอดจนให้บริการแก่นักศึกษานักวิจัย และบุคคลทั่วไป ห้องสมุดของสถาบันฯ จัดเป็นห้องสมุดเฉพาะทาง (Special Library) มีคอมพิวเตอร์ช่วยในการให้บริการค้นคว้า และจัดพิมพ์ข้อมูลตามที่ต้องการ และนอกจากนั้นยังให้บริการฐานข้อมูล Popline

ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญทางด้านประชากรศาสตร์อีกด้วย

ในปัจจุบัน ห้องสมุดของสถาบันฯ มีเอกสารในรูปของหนังสือและตำราต่าง ๆ ที่เป็นภาษาไทยจำนวน 4,700 เล่ม ภาษาอังกฤษ 4,800 เล่ม

บริการวิชาการแก่หน่วยงานอื่น

การสอน และบรรยายพิเศษ ให้แก่
หน่วยงานอื่น ๆ

บุคลากรของสถาบันฯ ได้รับเกียรติจากหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งในมหาวิทยาลัยและนอกมหาวิทยาลัยมหิดล และจากองค์กรต่างประเทศ ให้ไปสอนหรือบรรยายพิเศษเป็นประจำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการบรรยายในหัวข้อที่เป็นความถนัดของบุคลากรของสถาบันฯ คือ ในขอบข่ายทางด้านระเบียบวิธีวิจัย หรือในเรื่องของงานวิจัยใน 5 กลุ่มของสถาบันฯ เช่น การบรรยายพิเศษในหัวข้อเรื่อง วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ และสังคมศาสตร์ การศึกษาชุมชนและการวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาภาวะการตายในฐานะตชนี้วัดภาวะสุขภาพอนามัย การพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทย การติดเชื้อไวรัสเอดส์ในสตรีกับผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติ เป็นต้น ในปีหนึ่งๆ บุคลากรของสถาบันฯ ได้รับเกียรติให้ปฏิบัติหน้าที่นี้เป็นจำนวนถึงกว่า 100 ครั้งขึ้นไป

การเป็นที่ปรึกษาและกรรมการให้กับ
หน่วยงานและองค์กรอื่น

ตลอดเวลาที่ผ่านมากว่า 20 ปี กล่าวได้ว่าสถาบันฯ มีบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ เป็นจำนวนมาก บุคลากรของสถาบันฯ จึงมักได้รับเชิญให้เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษา หรือเป็นคณะกรรมการให้กับหน่วยงาน หรือองค์กรอื่น ๆ อยู่เสมอ ทั้งหน่วยงานในภาครัฐและเอกชน และทั้งหน่วยงานในประเทศและต่างประเทศ เช่น การเข้าร่วมเป็น Steering Committee ให้กับ WHO. การเป็นที่ปรึกษาโครงการให้กับ Unicef และ IDRC เป็นต้น

การจัดกิจกรรมที่เป็นการให้บริการวิชาการแก่สังคมเหล่านี้ นับเป็นความภาคภูมิใจประการหนึ่งของชาวสถาบันฯ ที่พวกเราได้มีส่วนในการสร้างสังคม พวกเรามุ่งมั่นที่จะปฏิบัติภารกิจในการให้บริการวิชาการในสาขาที่สถาบันฯ ได้ศึกษาวิจัยมาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมต่อไป □

รวมร้อยสาขาสัมพันธ์ สถาปนา 25 ปี

หน่วยงานที่ก่อตั้งมาได้เพียง 25 ปี ยังต้องเรียกว่าเป็นหน่วยงานที่ค่อนข้างใหม่ และหน่วยงานที่มีบุคลากรรวมกันไม่ถึงร้อยคนก็นับว่าเป็นหน่วยงานที่ไม่ใหญ่นัก สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มีอายุครบ 25 ปี ในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2539 นี้ และมีพนักงานทั้งหมด นับรวมทุกงานทุกตำแหน่งประมาณ 70 กว่าคน ดูแต่เพียงผิวเผินจากอายุหน่วยงานและจำนวนคนทำงานก็นับว่าเป็นเพียงหน่วยงานขนาดเล็กที่ไม่เก๋ไก๋นัก แต่ทำไมคนในสถาบันฯ นี้จึงภูมิใจในหน่วยงานของตนกันนักกว่าสถาบันฯ กำลังทำงานสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและสังคมไทย ภูมิใจว่างานของสถาบันฯ มีความหมายต่อวงวิชาการด้านประชากร ไม่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเครือข่ายของสถาบันฯ ซึ่งมีอยู่ทั่วโลก

คงไม่ใช่เฉพาะคนในสถาบันฯ นี้จะภูมิใจในงานและองค์กรของตนเองเท่านั้น บุคคลและองค์กรภายนอกก็ได้เห็นถึงความสำคัญของงานที่สถาบันฯ ดำเนินการอยู่กระทรวงสาธารณสุขเคยเสนอชื่อสถาบันวิจัยประชากรและสังคมต่อกองทุนเพื่อกิจกรรมประชากรแห่งสหประชาชาติเพื่อพิจารณาเป็นองค์กรที่ปฏิบัติงานด้านประชากรดีเด่น กองทุนเพื่อกิจกรรมประชากรแห่งประชาชาติมอบ

หมายให้สถาบันฯ เป็นหนึ่งในศูนย์แห่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านประชากร องค์การอนามัยโลกแต่งตั้งให้สถาบันฯ เป็นศูนย์แห่งความร่วมมือในการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์เกี่ยวกับอนามัยเจริญพันธุ์

หน่วยงานเล็ก ๆ แต่มีเพื่อนมากมาย

หากจะย้อนอดีตกลับไปดูเมื่อยี่สิบกว่าปีก่อน เมื่อสถาบันฯ เพิ่งเริ่มก่อตั้งโดยปรับสภาพจาก “ศูนย์วิจัยประชากรและสังคม” มาเป็น “สถาบันฯ” มีฐานะเทียบเท่าคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันฯ อาศัยสถานที่ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ ถนนราชวิถี ใกล้อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เรียกได้ว่าคณะสาธารณสุขศาสตร์เป็นเพื่อนคนแรกของสถาบันฯ เลยทีเดียว

การเริ่มต้นของสถาบันฯ มี “ศูนย์ประชากรแคโรไลนา” ของมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา แห่งชาเปอลฮิลล์เข้ามาช่วยเหลือ โดยการสนับสนุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ต้องนับว่าหน่วยงานทั้งสามแห่งนี้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการกำเนิดและเติบโตของสถาบันฯ คณะสาธารณสุขศาสตร์เอื้อเฟื้อด้านสถานที่ ศูนย์ประชากรของมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนาช่วยด้านวิชาการ และมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์สนับสนุนด้านการเงิน

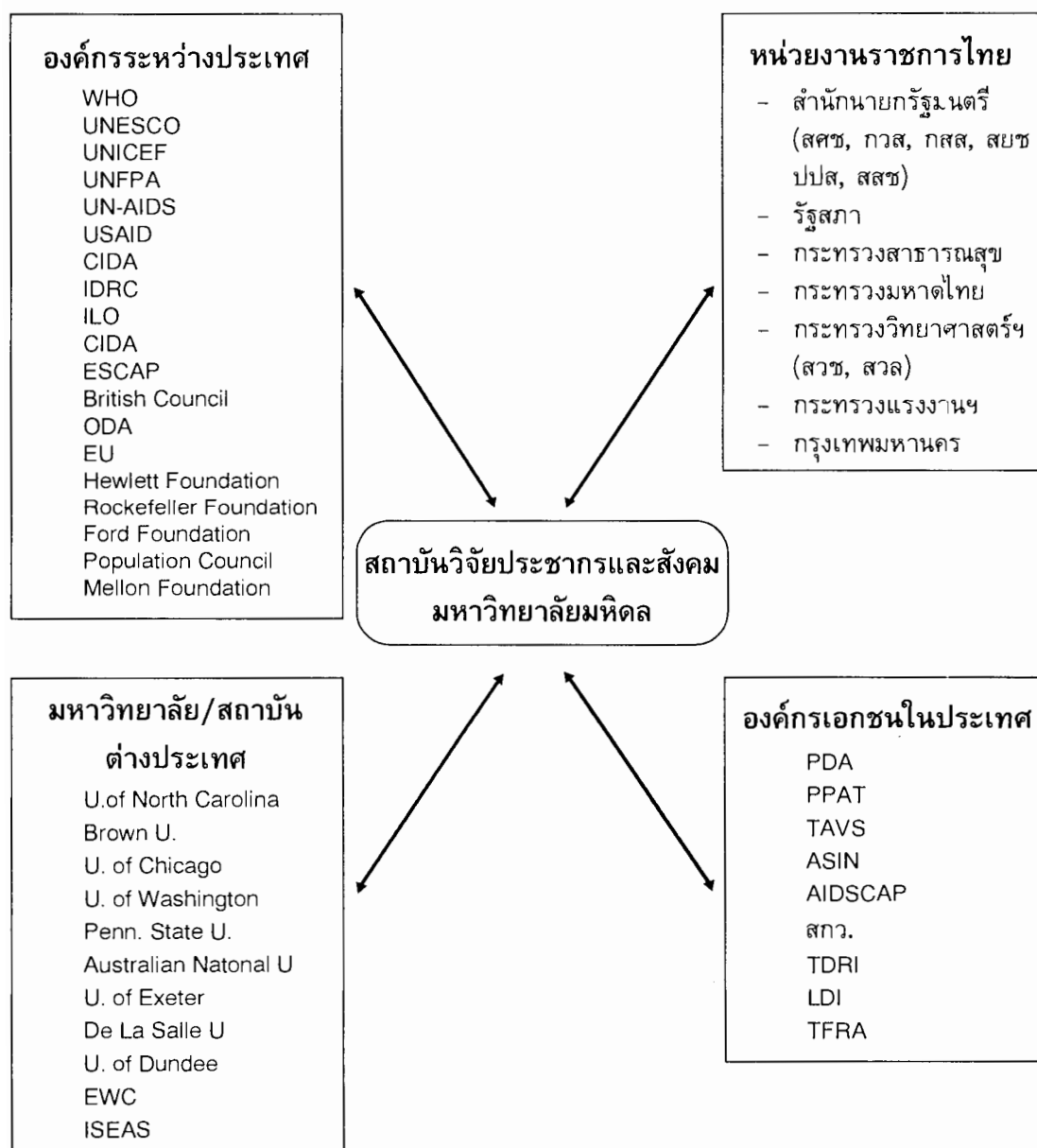
ถ้าเปรียบสถาบันฯ เป็นมนุษย์ เราคงเห็นภาพเด็กที่เติบโตเร็วผิดปกติ ทั้งทางสมองและร่างกาย สถาบันฯ เพิ่มงานให้กับตนเองอย่างต่อเนื่อง มีการศึกษาวิจัยเพิ่มมากขึ้นทั้งจำนวนโครงการและความหลากหลายของเรื่องที่ทำวิจัย สถาบันฯ เปิดหลักสูตรอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับการทำวิจัยทุกปี มีผู้เข้ารับการอบรมจาก

หน่วยงานต่าง ๆ หลายสิบคนในแต่ละปี เริ่มหลักสูตรปริญญาโทสาขาประชากรศาสตร์ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นสาขาวิจัยประชากรและสังคม ต่อมาก็เปิดหลักสูตรปริญญาโท สาขามานุษยวิทยาประยุกต์ แล้วก็ขยายงานกว้างออกไปเป็นสากล เปิดการสอนระดับปริญญาโทหลักสูตรนานาชาติสาขาวิจัยประชากรและการวางแผนครอบครัว ต่อมาเปลี่ยนชื่อสาขาให้ทันสมัยสอดคล้องกับประเด็นปัญหาปัจจุบัน เป็นสาขาวิจัยประชากรอนามัยเจริญพันธุ์ ผู้คิดเชื้อเอชไอวีและโรคเอดส์ ต่อมาเมื่อ 5 ปีที่แล้ว สถาบันฯ ก็เปิดหลักสูตรการสอนในระดับที่สูงขึ้นไปอีกคือ ปริญญาเอก สาขาประชากรศาสตร์

การขยายงานของสถาบันฯ ทำให้ต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ทั้งภายในและภายนอกประเทศจำนวนมาก ทั้งองค์กรของรัฐ เอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ รวมทั้งมหาวิทยาลัยในต่างประเทศอีกเป็นจำนวนมาก ถ้าจะดูตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ของบุคคลและหน่วยงานที่สถาบันฯ ได้ร่วมงานด้วย ไม่ว่าจะเป็นงานด้านการศึกษาวิจัย ด้านการฝึกอบรม หรือด้านการแลกเปลี่ยนบุคลากรแล้ว ก็นับได้ว่าสถาบันฯ มีเพื่อนอยู่มากมายที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ไทยและทั่วทุกภูมิภาคของโลกเลยทีเดียว

ความร่วมมือกับหน่วยงานภายในและภายนอกประเทศ

การดำเนินงานของสถาบันฯ ได้มีความร่วมมือและมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผน รวมทั้งให้คำแนะนำปรึกษาแผนงานและโครงการประชากรและสังคม แก่หน่วยงาน ภาครัฐ และเอกชน ทั้งในระดับประเทศ และระดับภูมิภาค ตลอดมาดังนี้คือ

25 ปี ผู้มีพระคุณ

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม เป็น “หน่วยงาน” ที่เรียกว่า “สถาบันฯ” แห่งแรก ของมหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อเริ่มก่อตั้งนั้น สถาบันฯ ไม่มีบุคลากรและงบประมาณเป็นของตนเอง ต้องใช้วิธียืมทั้งคนและเงินจากที่อื่น จากจำนวนคนทำงานไม่ถึง 10 คน และ งบประมาณที่ได้รับครั้งแรกในปี 2517 เพียง 5 แสนบาท สถาบันฯ ได้พัฒนาเติบโตขึ้นเป็น หน่วยงานขนาดย่อมที่มีบุคลากรเกือบร้อย ได้รับงบประมาณจากรัฐปีละราวยี่สิบล้านบาท และได้รับเงินสนับสนุนการทำวิจัยจากแหล่ง ต่าง ๆ อีกพอสมควร

มีมูลนิธิที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมของ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ที่สมควร บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ของสถาบันฯ มูลนิธิ ร็อกกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation) ให้ การสนับสนุนกิจกรรมประชากรของสถาบันฯ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ให้ทุนการศึกษาแก่บุคลากร ที่จะกลับมาทำงานให้สถาบันฯ หลายทุน ในช่วงเริ่มต้นของสถาบันฯ ความช่วยเหลือจาก มูลนิธิ นี้ นับได้ว่ามีคุณค่าอย่างยิ่งในการ พัฒนาสถาบันฯ ในเวลาต่อมา

มูลนิธิฮิวเลตต์ (William Flora Hewlett Foundation) ได้ช่วยสนับสนุนกิจกรรมของ

สถาบันฯ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา กิจกรรม ทางวิชาการไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ด้านประชากร การพิมพ์เอกสารสิ่ง พิมพ์และตำราต่าง ๆ การพัฒนาบุคลากรของ สถาบันฯ เช่นการเปิดโอกาสให้นักวิชาการ ของสถาบันฯ ได้เข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม และดูงาน ตลอดจนการจัดหาเครื่องมือเครื่อง ใช้ที่ทันสมัยหลายอย่างได้ อาศัยทุนสนับสนุน จากมูลนิธิฯ นี้ซึ่งช่วยให้งานของสถาบันฯ คล่องตัวและก้าวหน้าไปอีกมาก

มูลนิธิการวิจัยประชากรและสังคม เป็น มูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนกิจกรรม ของสถาบันฯ เป็นการเฉพาะ มูลนิธิฯ นี้จัดสรรทุนให้บุคลากรของสถาบันฯ ในการพัฒนา โครงการวิจัย มีทุนให้กับนักศึกษาในการเรียน และอุดหนุนการทำวิทยานิพนธ์

ถ้าสถาบันฯ เป็นคน ในโอกาสที่มีอายุ ครบ 25 ปีนี้ คงจะแสดงกิริยาขมขื่นประณม ไหว้ขอพระคุณมูลนิธิทั้งสามที่ได้ให้การ สนับสนุนงานของสถาบันฯ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งมา จนถึงวันนี้

สายสัมพันธ์ฉันท์พี่น้อง

ในช่วงสิบปีแรกของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม สถาบันฯ ได้ชื่อว่าเป็นหน่วยงานที่เยาว์วัย คนทำงานในสถาบันฯ ล้วนเป็นคนหนุ่มสาว อาจเป็นเพราะสถาบันฯ เป็นหน่วยงานที่ไม่ใหญ่โตและบุคลากรที่เริ่มทำงานกันมาอยู่ในวัยไล่เลี่ยกัน ทำให้คนทำงานในสถาบันฯ แห่งนี้มีความสามัคคีกันจนเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของหน่วยงานอย่างหนึ่ง ความสัมพันธ์ในหมู่ “ชาวสถาบันฯ” เป็นไปอย่างพี่น้อง ถือความเท่าเทียมกันในความเป็นคน ตลอดระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมา ปัญหาการขัดแย้งระหว่างบุคคล การแบ่งแยกเป็นฝักฝ่ายแทบจะไม่ปรากฏขึ้นเลย เรื่องความสามัคคีในหน่วยงานนี้เป็นความ

ภูมิใจอย่างหนึ่งของชาวสถาบันฯ ทุกคน

เป็นเวลาเกือบยี่สิบปีมาแล้ว ที่สถาบันฯ จัดให้มีการ “ประชุมสัมมนาพัฒนาบุคลากร” เป็นประจำทุกปี จะเปลี่ยนบรรยากาศจากสถานที่ทำงานไปจัดสัมมนาในต่างจังหวัด

ชาวสถาบันฯ ทุกคนจะเข้าร่วมสัมมนานี้ในฐานะที่เท่าเทียมกัน เราจะพูดกันถึงเรื่องการพัฒนาปรับปรุงงานด้านต่าง ๆ การสัมมนาพัฒนาบุคลากรกลายเป็นประเพณีปฏิบัติที่ทุกคนรอคอย เพราะได้ทั้งความบันเทิงใจ เพิ่มความสมัคร

สมานสามัคคี และสร้างขวัญกำลังใจให้ทุกคนมุ่งมั่นทำงานเพื่อสถาบันฯ ต่อไป

ในระยะ 5-6 ปีหลังนี้ สถาบันฯ จะจัดให้มีการสัมมนาประจำปีอีก 2 รายการ นอกเหนือจากการสัมมนาพัฒนาบุคลากร ได้แก่ การประชุมสัมมนาพัฒนาการวิจัย และการประชุมสัมมนาพัฒนาการเรียนการสอนของ

สถาบันฯ การประชุมทั้งสองรายการนี้นอกจากจะเป็นการทบทวนหน้าที่ภารกิจของสถาบันฯ ที่ได้ดำเนินการมาในแต่ละปีแล้ว ยังเป็นโอกาสที่นักวิชาการของสถาบันฯ จะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางที่จะปรับปรุงงานของสถาบันฯ ให้ทันสมัยและก้าวหน้าในปีต่อไป

ข้าราชการและลูกจ้างดีเด่นของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

พ.ศ. 2536 นางสาวสมหญิง สุวรรณวัฒน์ นางปัทมา แยมเพกา นายวิชัย คำภูเวียง

พ.ศ. 2537 นางสาวเฉลา แวสสว่างวงศ์

พ.ศ. 2538 นางสาวสุจิตรา นิลบดี นางสาวจุฑาทกกาญจน์ อติธนันท์ นายประสงค์ ธรรมบุตร

ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สายสัมพันธ์ที่ยั่งยืน

ชาวสถาบันฯ ภูมิใจในหน่วยงานของตนด้วยพัฒนาการที่ ราบรื่นตลอดระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมา ทำให้ สถาบันฯ มีภาพลักษณ์ที่ดีงามในสายตาคนภายนอก ความสมัครสมานกลมเกลียวภายในหน่วยงานกลายเป็นเอกลักษณ์ของสถาบันฯ แห่งนี้ ชาวสถาบันฯ มีน้ำใจให้แก่กันเสมอมา

สถาบันฯ ได้จัดตั้ง “สวัสดิการชาวสถาบันฯ” ขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เพื่อเป็นทางช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะแก่เจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อย และผู้ได้รับความเดือดร้อน

นอกจากเกื้อกูลกันเองภายในสถาบันฯ แล้ว ชาวสถาบันฯ ยังมีน้ำใจที่จะช่วยเหลือชุมชนอีกด้วย ตั้งแต่สถาบันฯ ได้ย้ายที่ทำงานจากเขตพญาไท มาอยู่ที่ศาลายา อย่างเต็มตัวตั้งแต่ปี พ.ศ.

2527 สถาบันฯ ได้จัดสรรทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ มอบทุนอาหารกลางวันให้นักเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา จัดหาเครื่องมืออุปกรณ์วิทยาศาสตร์ มอบให้โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอพุทธมณฑลเท่ากับเป็นการช่วยเหลือสังคมและชุมชนที่สถาบันฯ เป็นสมาชิกอยู่ด้วย

นอกจากชุมชนศาลายาแล้ว สถาบันฯ ยังรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณชาวบ้านที่ได้เคยเป็นตัวอย่างในการศึกษาวิจัยของโครงการต่าง ๆ ของสถาบันฯ อย่างเช่น ชาวบ้านในเขต

อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งสถาบันฯ
มีโครงการวิจัยในอำเภอนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ.
2527 สถาบันฯ ยังรักษาสัมพันธ์ภาพกับ
ชาวบ้านในอำเภอนี้เป็นอย่างดี ด้วยการ
ร่วมทำบุญกับวัดต่าง ๆ ให้ทุนการ
ศึกษาแก่นักเรียนในเขตอำเภอนั้น ช่วยเหลือ
สนับสนุนกิจกรรมของชาวบ้านเป็นอย่างดี
สม่ำเสมอ

ยี่สิบห้าปีของ “สถาบันวิจัยประชากร
และสังคม” เป็นระยะเวลาที่นานพอสมควร
นานพอที่จะให้หน่วยงานนี้ได้พิสูจน์ตนเอง
ว่าอยู่อย่างมีคุณค่า และอยู่อย่างมีความหมาย

อีกยี่สิบห้าปีข้างหน้า สถาบันฯ คงจะมี
รูปลักษณะแตกต่างไปจากวันนี้ กว่าที่จะถึงวัน
นั้น... 50 ปี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
ภารกิจในการสร้างความรู้ สร้างคน สร้าง
สังคม และเอกลักษณ์แห่งความสามัคคีมี
น้ำใจต่อกัน จะไม่แตกต่างไปจากสถาบัน
วิจัยประชากรและสังคมในวันนี้ □

รายชื่อบุคลากรของสถาบันฯ อดีต-ปัจจุบัน

กรมศ พุฒิสุข กฤตยา อาชวนิจกุล กรีกกรณ์ ไพรีพินาศ กรี คงภักดีพงษ์ กาญจนา ช่อร่วมคิด กาญจนา ตั้งชลทิพย์
กุลวรรธดา สิงหะ กุศลสุนทรธาดา เกษรา บุญจิตราดุลย์ เกรียงศักดิ์ โรจน์บุรีเสถียร ไกล่รุ่ง วินิจธรรม เก่อรี ริชเตอร์
จรรยา เศรษฐบุตร จรวัย เนตรทิพย์ จักราทิตย์ ธนาคม จารุวรรณ จารุภูมิ จิรจิต บำรุงลาภ จำเริญศรี สมบูรณ์ผล
จุฬากาญจน์ อติธนาพันธ์ จุฬารัตน์ หินเหล็ก จุฬารัตน์ หงษ์พันธ์ เฉลา แวสว่วงวงศ์ ชมพูนุท ศิริรัตน์มงคล ชัยบุทร
บุญญานิตย์ ชัยวัฒน์ ยี่วาศรี ขาญ โพธิ์ธิดา ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา ชื่นใจ บุญชาธรรม ไซโย จินวงษ์ ฐิตาภรณ์ นาคสวัสดิ์
ณรงค์ศักดิ์ ผิวอ่อน เดชพันพวง สวัสดิ์ ทรงศักดิ์ มณีสุธรรม ทวีศักดิ์ เสวตเสริม เทพี พันธุมธรา วีระพงษ์ สันติภาพ
นาภรณ์ หะวานนท์ นิตยา พิริยะธรรมวงศ์ นิมาภา บี โอ๊กนา บวร พัฒนพงษ์ เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดดิ้ง ปุผา
ศิริรัมย์ บุญเลิศ เลี้ยวประไพ ปติวรรดา ประสาทกุล ประสงค์ ธรรมบุตร ปราโมทย์ ประสาทกุล ปัทมา แยมเพกา ปัทมา
ศรี ปิยพรรณ เทียนทอง ปิยะรัตน์ เจียรนัย พยอม จัทรทอง พรชัย บุญยาสกุล พรทิพย์ ภูมราพันธ์ พรพงษ์ ประดับทอง
พัชนี มีสุวรรณ พัทธินุสสัย เจริญผิว พันทิพา เจียรนัย พิเชษฐ์ คำด้อย พิมลพรรณ อิศรภักดี พูลสุข วัธนวิสิธ เพ็ญศรี
ลีเผ่าพันธุ์ ไพบุลย์ เดชสิงห์ พิธิป เกสร์ ภาณี วงษ์เอก มงคล ไร่รา มณฑิรา ยีนนาน มัทนา ถูกหมาย มาลัย พุทธโกษา
มาลี พุทธโกษา ยลสรวัย วาริตสวัสดิ์ เยาวลักษณ์ เจียรนัย ยุพิน วรสิริอมร ยุพิน ไวยังรบ โยธิน แสงวดี รณยุทธ จิตรดอน
รุ่งฟ้า มนตรีวงศ์ ไรนา ภักดีธรรม ลักษณะ นิลอุบล เลอสันต์ นาวิกุล วงเดือน บุญล้อม วรชัย ทองไทย วรรณา
จารุสมบูรณ์ วรรณิ จิรสุภากุล วรรณดี สนชัย วันชัย บำรุง วรวิทย์ เจริญเลิศ วันทนาส่งอารีย์กุล วาทีณี บุญชะลิกษ์
วาสนา อิ่มเอม วิชัย คำภูเวียง วิรัช ขลายนนาวิน วิลาวัณย์ กาญจนพันธุ์ วิไลลักษณ์ แซ่มชื่นชมกุล วีระชัย ฉายะจินดาวงศ์
วุฒิชัยพราวศรี ศิริรัตน์ กิตติสุขสถิตย์ ศิริพร คำลาย ศิริพรรณ ศุภชัยสาคร ศิวพร ปกป้อง ศุภมาศ อยู่ประเสริฐ
ศุภวัฒนา อิศรางกูร ณ อยุธยา ศุภาพร ภูมะดัน สมชาย ทรัพย์ยอดแก้ว สมชาย ทับแอน สมชัย วงศ์ประเสริฐสุข สมบูรณ์
สุกฤต สมศักดิ์ จันทร์อุ้น สมศักดิ์ นิตลาจารย์ สมศักดิ์ หุตะแพทย์ สมปราธนา นามขาน สมหญิง สุวรรณวัฒน์ สรรค์ศิริ
ชูเลิศติยะวงศ์ สลักจิต เดชสุภา สังเวียน สงวนพันธุ์ สายหยุด นิยมเวช สายฤดี วรกิจโกคาทร สาโรจน์ เชื้อจีน สาวิตรี
ทยานศิลป์ สิ้นนครบาล นิลม้าย สุภัญญา สุวรรณศรี สุนทรรัตน์ วัชรโชติ สุนทร สิ้นกิม สุจิตรา นิลบดี สุดารัตน์ แดงเทศ
สุทธิชัย มีนนานนท์ สุธาทิพย์ รักประทุม สุนทรี สุวิปกิจ สุพร เกิดสว่าง สุพร ชุณหะวัณนิพนธ์ สุภาณี เวชพงศา สุภาพร
ตันธีระธรรม สุภาภรณ์ คีวันาง สุภาภรณ์ สงกาจ สุมาธรรมาจารย์ สุรินทร์ และยา สุรีย์พร พันพิ่ง เสถียร ทวีกุล
เสาวภาค สุขสินชัย แสงแข พันธ์อำพน สำรวัย บุญท้าว อติศรา กาทิ๊บ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์วงศ์ อภิชาติ ศิริผล อมรา
สุนทรธาดา อรทัย อาจอ่า อรนต์ ชนะสิทธิ์ อรพรรณ หันจางสิทธิ์ อรเพ็ญ บุรวิเศษย์ อรพันธ์ พิทักษ์มหาเกตุ อรรถพร
จุลภินันท์ อัญชลี วรางค์รัตน์ อธิยา นิชู อัน พึ่งบุญลือ อาวี อุเด็น อัสระ น้อยเพิ่ม อุ่นเรือน ภูระหงษ์ ภูมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์
อุไรวรรณ คณิสสุเกษม เอมอร สมิตสันต์ เอี่ยมเดือน แก้วสว่าง อำไพ สงวนพันธุ์ แอนโทนี เบเนตต์ แอนโทนี ประมาญรัตน์

กว่าจะถึงวันนี้.. วันที่มี “กว่าจะถึงวันนี้.. 25 ปี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม” พวกเราคือตัวแทนของสถาบันฯ ที่ทำหน้าที่รังสรรค์หนังสือนี้ออกมา ปราโมทย์ ประสาทกุล ประธานคณะทำงาน/บรรณาธิการ/เรียบเรียงงานวิจัยด้านการเปลี่ยนแปลงประชากรและการวางแผนครอบครัว เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดดิทจ์ เรียบเรียงงานวิจัยด้านประชากรและการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัย/ด้านประชากรและสิ่งแวดล้อม ชาย โพธิ์สีดา เรียบเรียงงานวิจัยด้านเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ วาทีณี บุญชะลิกชี เรียบเรียงงานวิจัยด้านการย้ายถิ่นและความเป็นเมือง สุภาณี เวชพงศา เลขาคณะทำงาน/เรียบเรียงงานด้านการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน จิรกิต บำรุงลาก เรียบเรียงงานด้านการเรียนการสอน อีรพงศ์ สันติภพ เรียบเรียง “รวมร้อยสายสัมพันธ์..สถาบันฯ 25 ปี” วรชัย ทองไทย จัดการด้านตารางแผนภูมิต่าง ๆ อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ ออกแบบปก สมหญิง สุวรรณวัฒน์/จารุวรรณ จารุภูมิ จัดพิมพ์ต้นฉบับ สมปรารถนา นามขาน คณะการประกวดตั้งชื่อ “รวมร้อยสายสัมพันธ์..สถาบันฯ 25 ปี” จุฑารัตน์ หินเหล็ก/สมชาย ทรัพย์ยอดแก้ว สนับสนุนด้านรูปภาพ อรพรรณ หันจางสิทธิ์ สนับสนุนด้านข้อมูล พี่น้องชาวสถาบันฯ ทุกท่าน สนับสนุนด้านกำลังใจ.. และทั้งหมดนี้จึงก่อให้เกิดเป็น..

กว่าจะถึงวันนี้.. 25 ปี สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

